

Haminan kaupungin oppilaitosten turvallisuussuunnitelma

Sisällysluettelo

Sivu

1. Johdanto	4
2. Oppilaitosturvallisuuden lähtökohdat	
2.1. Kodin ja koulun yhteistyö.....	4
2.2. Koulun turvallisuusorganisaatio.....	4
2.3. Järjestyssäännöt.....	5
2.4. Pelastautumissuunnitelma ja ensiapuvalmius.....	5
2.5. Liikenneturvallisuus.....	5
3. Oppilashuoltotyö ja tukipalvelut	
3.1. Oppilashuollon tehtävä.....	5
3.2. Oppilashuoltoryhmä.....	6
3.3. Kouluterveydenhoito ja hammashuolto	
3.3.1 Terveydenhoito.....	6
3.3.2 Hammashuolto.....	7
3.4. Kuraattori- ja psykologipalvelut.....	7
3.5. Muut tukipalvelut	
3.5.1 Koulukuljetus.....	8
3.5.2 Vakuutukset.....	8
4. Oppilaitosta kohtaava kriisi	
4.1. Koulun kriisiryhmä.....	9
4.2. Taustatietoa kriiseistä ja henkisestä tuesta	9
4.3. Toiminta kriisitilanteessa.....	12
4.3.1. Kuolemantapaus ja itsemurha.....	13
4.3.2. Väkivallan uhka tai väkivaltatilanne	18
4.3.3. Seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö.....	20
4.3.4. Lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi.....	21
4.3.5. Tulipalo.....	21
4.3.6. Kemikaalivuoto.....	22
4.3.7. Kaasuvuoto.....	23
4.3.8. Säteilyvaara.....	24
4.3.9. Pommiuhka.....	25
4.3.10. Sähkökatko.....	26
4.3.11 Vesivahinko.....	26
5. Oppilaitoksen ongelmatilanteet	
5.1. Onnettomuus tai tapaturma.....	27
5.2. Kiusaaminen	27
5.3. Omaisuusrikokset.....	29
5.4. Aatteellinen toiminta.....	30
5.5. Päihteet ja tupakointi.....	30
5.6. Rangaistusmenettely.....	31

6. Tiedonkulku ja tiedottaminen kriisitilanteessa.....32

7. Salassapitovelvollisuus.....33

8. Pikaohjeet

Liitteet.....35

.....

1. JOHDANTO

Kansalaisten turvallisuuteen liittyviä perusoikeuksia suojaamaan on säädetty eri lakeja ja asetuksia. Esimerkkeinä voidaan mainita perustuslain viittaukset yhdenvertaisuuteen, oikeudesta elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen sekä rikoslain kohdat solvauksesta, nimittelystä jne.

Vuonna 2003 voimaan tulleiden koululainsäädännön muutosten tavoitteena on ollut parantaa entisestään oppilaan turvallisuutta. Lainsäädäntöön on lisätty määräys, jonka mukaan koulutuksen järjestäjän tulee laatia turvallisuussuunnitelma. Oppilaita tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Koulujen kriisisuunnitelmat ovat osa turvallisuuteen liittyvää suunnitelmaa.

Haminan kaupungissa on laadittu yhteinen oppilaitosten turvallisuussuunnitelma, jota kukin oppilaitos täydentää koulukohtaisella osuudella.

2. OPPILASTURVALLISUUDEN LÄHTÖKOHDAT

Perusopetusta, lukio-opetusta sekä ammatillista koulutusta ohjaavien lakien ja asetusten mukaan oppilailla/opiskelijoilla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Oppilaalla on oikeus nauttia fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden tunteesta opiskelunsa aikana. Oppilaitosten tehtävänä on pyrkiä parhaan kykynsä mukaan ennaltaehkäisemään mahdolliset turvallisuutta vaarantavat tekijät sekä turvallisuuden vaarantuessa ryhtymään nopeisiin toimenpiteisiin vahinkojen minimoimiseksi sekä asian korjaamiseksi.

2.1. KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ

Kodin ja koulun välisiä yhteistyömuotoja ovat vanhempainoimikuntien toiminta, vanhempainillat, opettajien ja huoltajien tapaamiset, puhelinkeskustelut, tiedotteet, sähköpostiviestit, reppuvihko, yhteiset tapahtumat ja koulupäivät.

Huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsesta. Kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä tuetaan lapsen kasvamista ja oppimista. Yhteistyön lähtökohtana on yhteiset kasvatukselliset tavoitteet ja päämäärät. Koulu tukee käytettävissä olevin keinoin huoltajia vastaamaan osaltaan lastensa tavoitteellisesta kasvatuksesta ja opetuksesta koulutyössä. Kodin ja koulun välinen yhteistyö järjestetään siten, että moniammatillinen yhteistyöverkosto auttaa tarvittaessa perheitä oppilaiden koulunkäyntiä koskevissa kysymyksissä. Huoltajilla on mahdollisuus antaa palautetta suoraan opettajille tai rehtorille sekä osallistua koulun kehittämiseen mm. arviointikyselyjen perusteella. Koulu on aloitteellinen kodin ja koulun välisen yhteistyön käynnistämiseksi. Kodin ja koulun välinen yhteistyö perustuu osapuolten tasa-arvoisuuteen.

2.2. KOULUN TURVALLISUUSORGANISAATIO

Kullakin koululla tulee olla koulukohtainen osuus turvallisuussuunnitelmasta, jossa tulevat selkeästi esiin koulun yksilölliset turvallisuusriskit. Kouluilla tulee olla tiedossa selkeät toimintaohjeet kussakin turvallisuutta vaarantavassa tilanteessa. Kunkin koulun rehtori vastaa siitä, että henkilöstö on tietoinen koulun turvallisuussuunnitelmasta sekä koulun turvallisuusorganisaation vastuista.

2.3. JÄRJESTYSSÄÄNNÖT

Kullakin koululla tulee olla koulutus- ja kirjastolautakunnan hyväksymät järjestyssäännöt.

2.4. PELASTAUTUMISSUUNNITELMA JA ENSIAPUVALMIUS

Kullakin koululla tulee olla pelastautumissuunnitelma sekä selkeät toimintaohjeet eri kriisien varalle. Pelastautumissuunnitelmia laadittaessa on hyvä käyttää hyödyksi pelastuslaitoksen asiantuntemusta. Pelastautumista sekä sammutusvälineiden käyttöä tulee harjoitella vuosittain.

Kullakin koululla tulee löytyä asianmukaiset ensiapu- sekä sammutusvälineet. Em. välineiden kunto ja asianmukaisuus tulee varmistaa vuosittain.

Henkilökunnalla tulee olla riittävät taidot pelastautumistilanteesta selviämiseen. Tämä edellyttää henkilökunnan jatkuvaa mahdollisuutta osallistua esim. ensiapukoulutukseen.

2.5. LIIKENNETURVALLISUUS

Liikennekasvatus kuuluu osana koulujen opetussuunnitelmiin. Erilaiset teemapäivät sekä retket ovat hyviä mahdollisuuksia liikennekasvatuksen painottamiseen.

Koulujen tulee kartoittaa koulumatkoihin sekä koulun toimintaan liittyvät liikenteelliset riskitekijät. Muuttuvista liikenteen riskitekijöistä tulee välittömästi ilmoittaa sivistyspalvelukeskukseen, tekniseen toimeen sekä tarvittaessa poliisille.

3. OPPILASHUOLTOTYÖ JA TUKIPALVELUT

3.1. OPPILASHUOLLON TEHTÄVÄ

Oppilashuoltoon kuuluu lapsen ja nuoren oppimisen perusedellytyksistä, fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Oppilashuolto on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea. Tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimis- ja kouluympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää koulu yhteisön hyvinvointia sekä pyrkiä varmistamaan kaikille tasavertainen oppimisen mahdollisuus. Oppilashuollolla tuetaan yksilön ja yhteisön toimintakyvyn säilyttämistä fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa. Oppilashuollolla edistetään lapsen ja nuoren oppimista sekä tasapainoista kasvua ja kehitystä. Tavoitteena on oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien sekä koulunkäyntiin liittyvien muiden

ongelmien ehkäiseminen, tunnistaminen, lieventäminen ja poistaminen mahdollisimman varhain. Asiallinen tiedonvälitys oppilaan ongelmista asiantuntijalta toiselle on joustavan toiminnan edellytys salassapitovelvollisuuksia unohtamatta.

3.2. OPPILASHUOLTORYHMÄ

Oppilashuoltotyötä koordinoidaan ja toteutetaan kouluissa moniammatillisena yhteistyönä oppilashuoltoryhmissä, jollaisen tulee toimia kaikilla kouluilla. Ryhmä kokoontuu säännöllisin väliajoin ja tarvittaessa. Koulun oppilashuoltoryhmän kokoonpano voi vaihdella tilanteen mukaan. Yleensä työryhmään kuuluvat rehtori, koulukuraattori, koulupsykologi, terveydenhoitaja, erityisopettaja, opinto-ohjaaja sekä esiopetuksesta vastaava lastentarhanopettaja tai erityislastentarhanopettaja, luokanopettaja/erityisluokanopettaja tai luokanvalvoja. Tarvittaessa työryhmään voivat osallistua oppilaan huoltajat, muut oppilasta opettavat opettajat ja muut asiantuntijat, kuten kasvatus- ja perheneuvolan työntekijä, koululääkäri, lastensuojeluviranomainen tai sosiaalityöntekijä. Toisen asteen oppilaitoksissa oppilashuoltoryhmään kuuluu rehtori, terveydenhoitaja ja opinto-ohjaaja sekä tapauskohtaisesti luokanvalvoja ja muita asiantuntijoita. Kriisitilanteissa koulun oman henkilökunnan lisäksi tukea ja kriisiapua saatavissa Haminassa toimivalta laajemmalla kriisien jälkipuinti- eli debriefing-ryhmältä, johon kuuluu asiantuntijoita eri hoitotahoilta ja seurakunnasta. Yhteyden debriefing-ryhmään saa terveystieteiden poliklinikan kautta, puh. 05-749 3217.

3.3. KOULUTERVEYDENHOITO JA HAMMASHUOLTO

3.3.1. TERVEYDENHOITO

Kouluterveydenhoitaja huolehtii osaltaan ennaltaehkäisevästä toiminnasta kouluyhteisön terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi. Kaikilla kouluilla käy säännöllisesti kouluterveydenhoitaja. Hän suorittaa oppilaiden terveystarkastukset, toimii alansa asiantuntijana ja huolehtii omalta osaltaan terveystarkastuksesta sekä osallistuu koulun kriisityöhön. Kouluterveydenhoitaja on oppilashuoltoryhmän jäsen kaikilla kouluilla.

Perusopetuksessa terveydenhoitaja tapaa jokaisen oppilaan vähintään kerran vuodessa. Tarvittaessa oppilaan terveydellinen seuranta jatkuu yksilöllisen suunnitelman mukaan. Koululääkäri tarkastaa ensimmäisen, viidennen ja yhdeksännen luokan oppilaat. Vanhemmat kutsutaan ensimmäisen ja viidennen luokan lääkärin tarkastuksiin mukaan. Toisella asteella terveydenhoitaja tapaa ensimmäisen ja toisen luokan opiskelijat terveystarkastuksen merkeissä vuosittain. Valmistuvat opiskelijat tarkastetaan tarpeen mukaan. Lääkäri tarkastaa ammattiopiston aloittavat ravitsemis- ja talousalan opiskelijat sekä suorittaa kutsuntatarkastukset pojille. Lukiolla lääkäri tarkastaa toisen luokan tytöt ja suorittaa kutsuntatarkastukset.

Kaikilla kouluilla oppilaille on mahdollisuus tulla kouluterveydenhoitajan vastaanotolle kertomaan oireilusta/huolista. Kouluterveydenhoitaja voi tehdä myös kotikäyntejä. Kysymyksessä voi olla sairauskäynti tai työparina toimiminen esim. opettajalle tai koulukuraattorille. Kouluterveydenhoitaja /koululääkäri on mukana oppilaan terveydentilaan liittyvissä oppilaskohtaisissa neuvotteluissa. Tarve

neuvotteluun on voinut syntyä oppilaan oppimisvaikeuksista tai oppilaan fyysisestä/psykykkisestä terveydestä. Siihen voi liittyä myös arvio lisätutkimusten tai lähetteen tarpeellisuudesta jatkohoitoon/kuntoutukseen (esim. toimintaterapiaan tai nuorisopsykiatrian poliklinikalle). Koululääkäri pyrkii tapaamaan kaikki erityisoppilaat perheineen.

Kouluterveydenhuollolle kuuluu myös koulun terveydellisten olojen valvonta yhdessä työterveyshuollon kanssa.

Kouluterveydenhuollossa on tärkeää ehkäisevän työn merkitys. Oppilaskohtaisissa tapaamisissa terveystieteiden opetus on keskeistä.

Äkillisissä sairaustapauksissa ja tapaturmissa oppilas lähetetään tarvittaessa jatkohoitoon terveyskeskukseen. Asiasta ilmoitetaan välittömästi huoltajalle. Oppilas lähetetään kotiin vain, jos huoltajan kanssa on asiasta sovittu.

3.3.2. KOULUJEN HAMMASHUOLTO

Oppilaiden hampaat hoidetaan koulun osoittamassa hammashoitolassa. Suun ja hampaiden tarkastukset ja ehkäisevä toiminta hoidetaan yksilöllisesti ala- ja yläkoululaisilla. Tarkastukset tehdään 1 - 2 vuoden välein hoidon tarpeesta riippuen. Hammastapaturmat hoidetaan välittömästi.

Toisen asteen opiskelijat huolehtivat ajantilan hoidosta itsenäisesti. Alle 18-vuotiaiden hammashuolto on maksutonta.

3.4. KURAATTORI- JA PSYKOLOGIPALVELUT

Haminan kaupungin perusopetuksen palveluksessa on kaksi koulukuraattoria ja yksi koulupsykologi, jotka osallistuvat mahdollisuuksien mukaan kaikkien koulujen oppilashuollolliseen työhön ja koulujen kriisityöhön. Lisäksi tärkeitä yhteistyökumppaneita, joilta saatavissa oppilashuollollista apua ja tukea mm.:

Haminan terveysasema, psykologi, puh. 05-7493209
 Haminan kasvatus- ja perheneuvola, puh. 05-7493083
 Lastenpsykiatrian poliklinikka, puh. 05-2204578
 Nuorisopsykiatrian poliklinikka, puh. 05-2204580
 Haminan mielenterveystoimisto (18-vuotiaat ja vanhemmat)
 puh. 05-220 4340 (neuvonta)
 Lastenneurologian poliklinikka, puh. 05-2205958
 Seurakunnan diakonia- ja nuorisopalvelut 05-210 3000 (vaihe)
 Lasten ja perheiden sosiaalityö 05-749 3057 tai 05-749 3031 (neuvonta)
 Lähipoliisi 0400-754950

Haminassa toimii lasten ja nuorten hyvinvointiyhteistyöryhmä, jossa eri toimijatahot, jotka työskentelevät lasten ja nuorten parissa tapaavat toisiaan. Kunnan nuorisotyön tehtävänä on parantaa nuorten elinoloja ja luoda edellytykset kansalaistoiminnalle. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja nuorten elinolojen onnistunut hoito vaatii laajaa verkostoitumista eri viranomaisien ja järjestöjen kanssa. Ennaltaehkäisevän nuorisotyön

eri toimintamuodot painottuvat kunnan toiminnassa. Myös seurakunnan lapsi- ja nuorisotyö sekä diakoniat toiminta tukevat näitä tavoitteita.

Toisella asteella ei ole koulukuraattoria eikä koulupsykologia. Kouluterveydenhuolto ohjaa opiskelijan tarvittaessa nuorisopsykiatrian poliklinikalle tai Haminan mielenterveystoimistoon.

3.5. MUUT TUKIPALVELUT

3.5.1. KOULUKULJETUS

Jos perusopetusta saavan oppilaan koulumatka on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen.

Oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen myös silloin, kun edellä tarkoitettu matka oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on oppilaan kuljettamista tai saattamista varten myönnettävä riittävä avustus.

Harkinnanvaraisten koulukuljetusten myöntämisperiaatteet ovat seuraavat:

1. Harkinnanvarainen koulukuljetus voidaan myöntää tapauskohtaisesti harkiten oppilaan terveydentilasta johtuvien perusteiden. Anomuksen liitteenä tulee olla lääkärinlausunto.
2. Oppilaalle, jonka ikä huomioiden koulumatka tulkitaan tapauskohtaisesti vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi, voidaan myöntää harkinnanvarainen koulukuljetus. Kuljetus voidaan myöntää myös vain talvikaudeksi.

Oppilaan päivittäinen koulumatka odotuksineen saa kestää enintään kaksi ja puoli tuntia. Jos oppilas lukuvuoden alkaessa on täyttänyt 13 vuotta, saa koulumatka kestää enintään 3 tuntia.

Jos huoltaja haluaa lapsensa muuhun kouluun kuin ns. lähikouluun oppilaaksi ottamisen edellytykseksi voidaan asettaa, että huoltaja vastaa oppilaan kuljettamisesta aiheutuvista kustannuksista.

Toisen asteen opiskelija on oikeutettu hakemaan koulumatkatukea, jos kodin ja koulun tai kodin ja työssäoppimispaikan välinen matka on yli 10 km. Tarkemmat tiedot tuesta saa oppilaitoksen toimistosta.

Koululaiskuljettajilta edellytetään oheiskasvattajana ja aikuisen mallina toimimista. Lisäksi edellytetään, että koululaiskuljetuksissa on ehdottomasti noudatettava kaikkia lakiin ja sitä alempiin määräyksiin perustuvia liikenneturvallisuusmääräyksiä.

3.5.2. VAKUUTUKSET

Koululaisvakuutuksen perusteella korvataan tapaturmat, jotka sattuvat varsinaisella kouluajalla, opetuksen aikana, välitunnilla sekä otettaessa osaa koulun työsuunnitelman puitteissa järjestämiin työssäoppimisjaksoihin, työelämään tutustumiseen, kerhoihin,

yhteisiin urheiluasuorituksiin, retkiin, käynteihin näyttelyissä, museoissa, tehtaissa jne. sekä matkalla suorinta tietä kouluun tai koulusta. Vakuutus on voimassa myös ulkomailla koulun työsuunnitelman mukaisten luokkaretkien ja leirikoulujen aikana. Kustakin vahingosta täytetään vahinkoilmoituslomake. Vakuutusasioista löytyy lisätietoa kaupungin vakuutusoppaasta.

4. OPPILAITOSTA KOHTAAVA KRIISI

4.1. KOULUN KRIISIRYHMÄ

Kriisivalmiuden kehittämistä, ylläpitämistä ja toiminnan organisointia varten koulussa on hyvä olla kriisiryhmä. Kriisityö soveltuu luontevasti oppilashuoltoryhmän työhön, joten kriisiryhmänä voi toimia koko oppilashuoltoryhmä tai osa sen jäsenistä. Myös muita koulun työntekijöitä voi kuulua kriisiryhmään. Kriisityön vastuuhenkilöt on hyvä nimetä jokaisessa koulussa. Oppilashuoltoryhmän ja koulun kriisiryhmän on hyvä sopia keskinäisestä työnjaostaan sekaannuksien tai päällekkäisen työn välttämiseksi. Keskeinen vastuuhenkilö kriisitilanteissa on koulun toimintaa johtava rehtori, siksi **rehtorin tulee toimia kriisiryhmän vetäjänä.**

Koulun kriisiryhmän tehtävänä on varautua koko yhteisöä tai sen jäseniä koskettaviin traumaattisiin tilanteisiin:

- kirjata ryhmän sisäinen työnjako ja vastuuketju
- selvittää ja pitää ajan tasalla tiedot kriisitilanteissa tärkeistä yhteistyötahoista
- perehdyttää koulun henkilöstö järjestämällä koulutusta ja hankkimalla kirjallisuutta
- tiedottaa suunnitelmasta oppilaille ja opiskelijoille, vanhemmille sekä yhteistyökumppaneille
- organisoida toiminta kriisitilanteissa
- huolehtia välittömistä henkisen tuen tarpeista sekä mahdollisista jatkotoimista
- arvioida kriisitilanteissa toteutettuja toimia yhteistyössä kriisin hallinnassa mukana olleiden tahojen kanssa sekä tehdä kriisisuunnitelmaan tarvittavat muutokset
- pitää kriisisuunnitelma ajan tasalla (päivittää yhteystiedoissa tai koulun olosuhteissa tapahtuneet muutokset)
- ylläpitää kriisivalmiutta perehdyttämällä uudet työntekijät kriisisuunnitelmaan sekä järjestämällä koko henkilöstölle säännöllisesti siihen liittyvää tiedotusta ja koulutusta.

Kun kriisi koskettaa koko kouluyhteisöä, koulun oman väen arviointikyky ja tilanteen hallinta voi olla tilapäisesti heikentynyt. Tällaisissa tapauksissa on hyvä, että koulun toimenpiteiden suunnittelua tukee myös joku toinen taho (esim. oppilashuolto, naapurikoulu tms.)

4.2. TAUSTATIETOA KRIISEISTÄ JA HENKISESTÄ TUESTA

Kriisistä puhutaan yleensä silloin, kun ihminen on joutunut elämäntilanteeseen, jossa hänen aikaisemmat kokemuksensa ja keinonsa eivät riitä uuden tilanteen ymmärtämiseen ja sen psyykkiseen hallitsemiseen.

Kriisit voidaan jakaa **kehityskriiseihin ja traumaattisiin kriiseihin.** Normaaleja kehitykseen ja kasvuun kuuluvia kriisejä voivat aiheuttaa esimerkiksi koulun aloittaminen, murrosikä, seurustelusuhteen katkeaminen, kotoa pois muuttaminen, armeijaan meno, naimisiinmeno ja ensimmäisen lapsen saaminen. Suurin osa ihmisistä

selviää näistä tapahtumista omin avuin, vaikka selviytyminen saattaakin joskus vaatia suuria ponnisteluja.

Traumaattinen kriisi aiheutuu äkillisestä, odottamattomasta tai epätavallisen voimakkaasta tapahtumasta, joka voi aiheuttaa kenelle tahansa huomattavaa kärsimystä. Traumalla tarkoitetaan varsinaisen traumaattisen tapahtuman lisäksi myös tapahtuman vammauttavaa vaikutusta ihmisen psyykeen. Tapahtumien psyykkisiä seurauksia kutsutaan traumaattiseksi kriisiksi. Koulussa kriisin voi aiheuttaa esim. vakava väkivaltatilanne, oppilaan tai opettajan kuolema, itsemurha tai jokin suuri onnettomuus, joka koskettaa koko koulua. Trauma tai kriisitilanne voi syntyä myös pitkän ajan kuluessa koettujen vaurioittavien kokemusten seurauksena (esim. seksuaalinen hyväksikäyttö, perheväkivalta, työpaikka- tai koulukiusaaminen, perheen mielenterveysongelmat, avioero, alkoholismi).

Järkyttävät arkielämän tilanteet vaikuttavat useiden ihmisten elämään. Näissä tilanteissa välittömästi mukana olleiden lisäksi tapahtumat heijastuvat perheenjäseniin, ystäviin, sukulaisiin, lähiyhteisöön sekä työ- ja kouluyhteisöön.

Traumaattisen kriisin uhreja ovat ne, joita tapahtuma koskettaa suoraan. Tuen tarpeessa ovat kuitenkin myös läheiset, ystävät, työtoverit sekä henkilöt, jotka ovat nähneet tapahtuman. Selviytyminen traumaattisesta kriisistä vie voimavaroja, jolloin läheisten ja työyhteisön tuella on korvaamaton merkitys. Kriisin jälkihoidon on todettu helpottavan ja nopeuttavan kriisistä toipumista ja palautumista takaisin normaaliin arkeen.

Trauma voi vaikuttaa oppimiseen ja työkykyyn. Sen on todettu voivan aiheuttaa oppimisvaikeuksia vielä useita vuosia tapahtuman jälkeen. Vaikeudet ilmenevät mm. keskittymisongelmina, univaikeuksina, masennuksena, syrjään vetäytymisenä ja häiriökäyttäytymisenä. Vaikeudet johtuvat tapahtumaan liittyvistä ahdistavista muistoista, jotka haittaavat keskittymistä ja osa asianomaisen energiasta kuluu tapahtumaan liittyvien ajatusten ja mielikuvien torjumiseen sekä haasteellisten tilanteiden välttämiseen. Jos traumaattista tapahtumaa ei saada riittävästi työstettyä, menetyksen suremiselle ei tule tilaa ja ihminen saattaa jäädä ikään kuin tapahtuman vangiksi.

Traumaattisen kriisin vaiheet ja siitä toipuminen

Jokainen kriisitilanne on ainutlaatuinen henkilökohtainen kokemus. Kriisin psyykkisissä reaktioissa voidaan kuitenkin erottaa erilaisia vaiheita, joilla on yhteisiä piirteitä kriisin aiheuttajasta ja kokijasta riippumatta. On tärkeä tiedostaa, että kriisireaktiot ovat normaaleja reaktioita ylivoimaisiin tilanteisiin.

Traumaattisen kriisin vaiheet:

1. Shokkivaihe "Ei voi olla totta!"
2. Reaktiovaihe "Mitä tapahtui?"
3. Käsittelyvaihe "Miten tästä selviää?"
4. Uudelleen suuntautumisen vaihe "Elämä voittaa!"

1. Shokkivaihe saattaa kestää muutamista hetkistä muutamaan vuorokauteen. Tällöin ihminen ei kykene täysin käsittämään tapahtunutta ja saattaa kieltääkin sen. Ihminen voi käyttäytyä poikkeavasti tai tilanteeseen sopimattomasti (esim. tyynen rauhallisesti sisäisestä kaaoksesta huolimatta tai raivoisasti, jopa sekavasti). Hän ei ehkä jälkepäin muista tämän vaiheen tapahtumia tai annettuja ohjeita.

2. Reaktiovaihe voi olla muutaman viikon tai muutaman kuukauden mittainen. Reaktiovaiheessa ihminen yrittää saada käsitystä tapahtuneesta: miksi ja miten kaikki tapahtui. Henkiset puolustuskeinot alkavat toimia paremmin ja tapahtuman kieltäminen vähenee. Tässä vaiheessa voi ilmetä erilaisia ruumiillisia oireita, ahdistuneisuutta, masennusoireita, itkuisuutta, vetäytymistä, syyllisyydentunteita, ruokahaluttomuutta, univaikeuksia, vihamielisyyttä ja toisten syyllistämistä, tunteiden peittämistä tai näennäistä tilanteen hallintaa.
3. Käsittelyvaihe kestää muutamista kuukaudesta vuoteen. Tällöin tapahtumat työstetään ja mahdollisuuksien mukaan hyväksytään, tapahtuneeseen ja menneeseen elämäntilanteeseen keskittyminen vähenee ja oireet ja tuntemukset vähenevät. Toipumisen edetessä psyykkiset ja fyysiset oireet poistuvat ja mieliala kohenee. Kriisireaktio voi kuitenkin tässä vaiheessa myös lukkiintua ja muuttua psyykkiseksi häiriöksi (posttraumaattinen stressioireyhtymä) ja tällöin tarvitaan ammattiauttajan apua.
4. Uudelleen suuntautumisen vaiheessa tapahtuu lopullinen toipuminen. Ihminen on kyennyt käsittelemään tapahtuneen siten, että se ei enää erityisesti rajoita elämää. Kukaan ei ole kriisin jälkeen ennallaan, mutta parhaassa tapauksessa ihminen on vahvempi ja paremmin valmistautunut kohtaamaan vastoinkäymisiä. Traumatyön jälkeen ihmisen on usein vielä käytävä läpi normaalin surutyön vaiheet ennen kuin lopullinen toipuminen ja eheytyminen saavutetaan.

Välitön selviytymisen tuki

Ihmisen selviytymistä traumaattisessa tilanteessa helpottavat:

- rauhoittava ja turvallisuutta luova ilmapiiri
- myötäeläminen ja huolenpito
- reaktioiden ymmärtäminen ja hyväksyminen
- uhrien kertomuksen kuunteleminen
- tyhjiä sanoja ja lupausten välttäminen
- levollinen läsnäolo, se ettei jää yksin
- avoin ja rehellinen tieto tapahtuneesta
- tietojen pitäminen ajan tasalla.

Psykologinen jälkipuinti (debriefing) järjestetään muutaman vuorokauden sisällä traumaattisesta tapahtumasta. Ensimmäisten vuorokausien aikana ihminen on avoin tapahtuman käsittelylle, sen jälkeen psyykkiset puolustuskeinot voivat estää asian käsittelyä. Jälkipuinnin vetävät siihen koulutetut työntekijät; oppilashuoltohenkilöstön lisäksi käytettävissä Haminassa toimiva debriefing-ryhmä, johon yhteyden saa terveysaseman poliklinikan kautta (puh. 05-749 3217). Jälkipuinnin tarkoituksena on tukea normaalin surutyön käynnistymistä ja estää posttraumaattisen stressihäiriön syntyminen. Jälkipuinnissa annetaan tietoa tapahtumien kulusta, jotteivät mielikuvitus ja huhut paikkaisi aukkoja. Jälkipuinti antaa mahdollisuuden jäsentää osallistujien ajatuksia ja tunteita. Siellä annetaan tietoa mahdollisista jälkireaktioista ja avunsaantipaikoista sekä kartoitetaan avun tarvetta. Jälkipuintia voivat tarvita ja siitä hyötyä oppilaiden lisäksi opettajat ja koulun muu henkilöstö, joita kriisitilanne myös koskettaa.

Purkukokous (defusing) järjestetään traumaattisissa tilanteissa auttajina toimiville. Se tarjoaa mahdollisuuden keskustella välittömästi tapahtuneesta ja purkaa kokemuksia. Koulun kriisiryhmä voi järjestää itselleen purkukokouksen ilman ulkopuolistakin vetäjää.

Rituaaleilla on tärkeä merkitys surun käsittelyssä. Muistotilaisuus, hautajaiset, kuvat, kynttilät, kirjeen kirjoittaminen tai piirtäminen auttavat järkyttävän kokemuksen ja surun työstämistä. Koululla tai oppilaitoksella on hyvä olla surulaatikko, jossa on kynttilöitä, aamunavauksia, surumusiikkia, runoja yms. valmiiksi saatavilla.

Myöhempi tuen tarve

Ihmisen myöhempi tuen tarve on yksilöllinen ja siihen vaikuttaa traumaattisen tapahtuman luonne. Suru lähimmäisen kuolemasta ei häviä muutamassa kuukaudessa, ei ehkä koskaan, joten surulle ja toipumiselle on annettava aikaa. Joillakin oppilailla tai opiskelijoilla voi olla tarve keskustella ja työstää asioita useaan kertaan, jolloin oppilashuollon henkilöstö voi järjestää heille yksilöllisiä tai ryhmätapaamisia. Opettajien on hyvä seurata oppilaiden hyvinvointia ja reaktioita kyetäkseen tarjoamaan mahdollisuutta tuen saantiin tarvittaessa. Erityisen traumaattisen tilanteen jälkeen lapsi tai nuori voi olla traumaterapian tarpeessa, jolloin hänet tulee ohjata mielenterveyspalveluihin. Myös koulun työntekijöillä voi olla myöhempiä tuen tarvetta.

4.3. TOIMINTA KRIISITILANTEESSA

Yleiset toimintaperiaatteet kriisitilanteissa

Erialaisten ongelma- ja kriisitilanteiden hallintaa helpottavat etukäteen sovitut toimintamallit. Toimintamallit kriisitilanteissa vaihtelevat sen mukaan, minkälaisista tilanteista on kyse ja kuinka isoa joukkoa ne koskettavat. On tärkeää, että jokainen kouluyhteisön jäsen tietää, miten toimia ja mistä saa apua, koska kuka tahansa voi kohdata tilanteen ensimmäisenä. Kriisitilanteissa ensisijainen toimintavastuu on ensiksi läsnä olevalla aikuisella. Koulun kriisiryhmän kutsuu koolle ensimmäiseksi tiedon saanut kriisiryhmän jäsen. Kokonaisvastuu kriisitilanteiden hoitamisesta ja niistä tiedottamisesta kuuluu koulun rehtorille.

Kriisitilanteessa tarvitaan toimintasuunnitelma, koska

- kun jotain tapahtuu, pitää toimia ja tietää, miten on hyvä toimia. On tärkeää, että jokainen tietää, mitkä ovat ensimmäiset askeleet: miten toimitaan oppilaan tai oppilasryhmän kanssa, mistä saa lisäapua, kenelle asiasta tiedotetaan jne. Koska tilanteen voi ensimmäisenä kohdata myös oppilas tai opiskelija, olisi heidän hyvä tietää, mistä koulussa saa apua.
- kriisitilanteet eivät hoidu itsestään ja kriisitilanteen tapahtuessa on jo myöhäistä alkaa suunnitella tarvittavia toimia,
- hyvin toimiva kriisitilanteiden hoitaminen vähentää myöhempää oirehdintaa,
- koulu on erityisen haavoittuvainen, koska lapsilla ja nuorilla ei välttämättä ole juurikaan kokemuksia kriisin kohtaamisesta,

- koulu antaa mallin, miten toimia ja selviytyä vaikeissa tilanteissa,
- koulu on oppilaiden ja henkilökunnan työpaikka, jossa ollaan suuri osa ajasta ja sillä on siten keskeinen vaikutus elämään ja hyvinvointiin. On hyvä tiedostaa, että järkyttävän tapahtuman vaikutukset koskettavat sekä oppilaita tai opiskelijoita että työntekijöitä.

Kriisitilanteessa hämmennys, lamaannus, avuttomuus, epätietoisuus ja pelko voivat olla tyypillisiä tunteita. Pahimmillaan syntyy paniikkia ja harkitsematonta toimintaa; dramaattisissa tapahtumissa huhut leviävät herkästi ja tiedotusvälineet tulevat paikalle. Kriisitilanteiden hallintaa ja ihmisten ahdistusta lievittävät etukäteen sovitut toimintamallit. Koulutus, asioiden ennakkoharjoittelu ja selkeät ohjeet sekä niiden noudattaminen estävät lisävahinkoja ja luovat turvallisen ilmapiirin. Pahinta, mitä kriisitilanteessa voi tehdä, on lähettää oppilaat kotiin ilman asian käsittelemistä. Shokkitilassa olevia lapsia ja nuoria ei saa päästää kotiin ennen kuin tapahtuneesta on keskusteltu koulussa. Ilman riittäviä tukitoimia tilanne saattaa muuttua entistä pahemmaksi.

Kun koulu on etukäteen varustautunut kohtaamaan vakavia kriisitilanteita, ei rehtorin ja opettajien tarvitse keskellä järkytystään ryhtyä miettimään, miten toimia. On olemassa kriisitoimintamalli, johon on kirjattu välittömät toimintaohjeet. Kriisitilanteessa tulee kriisin hoitaminen asettaa muiden töiden edelle. Ensivaiheen jälkeen on tärkeää, että koulun kriisiryhmä kokoontuu sopimaan tukitoimista: miten koulussa toimitaan välittömän psyykkisen tuen varmentamiseksi ja miten asiasta tiedotetaan koteihin. Keskeinen kysymys tukitoimien suunnittelussa on, **keitä kaikkia tapahtuma koskettaa ja ketkä ovat tuen tarpeessa**. Kriisitilanteiden hoidossa voidaan erottaa **välittömät tukitoimet ja jatkotoimet**. Välittömän tuen antamisen lisäksi kriisiryhmän tulee arvioida, tarvitaanko jatkossa tukitoimia sekä kuinka pitkään ja kenelle ne suunnataan.

Opettajilla on keskeinen rooli oppilaiden ja opiskelijoiden selviytymisen tukemisessa, koska he kohtaavat heidät lähes päivittäin. Siksi heillä olisi hyvä olla valmiudet sekä kriisitilanteiden välittömään kohtaamiseen että henkisen tuen antamiseen. Opettajat voivat kuitenkin toivoa tai tarvita oppilashuoltohenkilöstön tai muiden erityistyöntekijöiden apua oppilaiden tai opiskelijoiden surun tai järkytyksen kohtaamisessa ja käsittelyssä.

Tiedottamisesta kriisitilanteissa kerrotaan tarkemmin omassa erillisessä kohdassa, ks. s. 32.

4.3.1. KUOLEMANTAPAUS JA ITSEMURHA

Oppilaan kuolema

Jos kuolema on tapahtunut koulussa tai koulumatkalla, koulun rehtori on yhteydessä poliisiin tai lääkäriin, joiden tehtävänä on kuolinviestin vieminen omaisille henkilökohtaisesti. Tämän jälkeen koulun rehtori on yhteydessä kuolleen oppilaan kotiin. Koulu lähettää kotiin surunvalittelukukat tai –adressin. **Vanhempien kanssa**

sovitaan koulun toimenpiteistä ja oppilaiden ja opettajien osallistumisesta hautajaisiin vanhempien toivomusta kunnioittaen.

Oppilaan tai opiskelijan kuolemaa ja sen aiheuttamaa surua käsitellään kuolleen oppilaan luokan tai ryhmän kanssa opettajan tai kriisiryhmän jäsenen johdolla. Kuolemasta on lupa kertoa oppilaille, kuolintavasta ei (vanhempien kanssa hyvä sopia, mitä tietoja voi kertoa). Oppilaita autetaan purkamaan ajatuksiaan ja tunteitaan ja heille kerrotaan mahdollisista surureaktioista. Muiden luokkien tai ryhmien opettajat kertovat asiasta omille oppilailleen tai opiskelijoilleen. Kuolleen oppilaan sisarusten menetystä ja surua tulee huomioida ja tarjota mahdollisuus tukeen. Sisarusten luokkien kanssa voi olla tarpeen keskustella asian huomioimisesta; tässä luokan oman opettajan on hyvä neuvotella oppilaan vanhempien kanssa ja opettaja voi saada myös apua kriisiryhmän jäseneltä. Myös opettajat tarvitsevat tukea. Työntekijöille ja oppilaille voidaan tarvittaessa järjestää **psykologinen jälkipuinti** (debriefing), jonka toteuttaa ulkopuolinen asiantuntija. Haminassa toimii debriefing-ryhmä, joka on käytettävissä.

Koteihin tiedotetaan asiasta kirjeellä. Tarvittaessa järjestetään vanhempainilta muutama päivä tapahtuneen jälkeen, koska vanhemmat voivat tarvita tukea lastensa auttamiseen. Koulussa järjestetään **muistotilaisuus**, jonne voidaan kutsua myös kuolleen oppilaan luokan vanhemmat. Lisäksi järjestetään erilaisia surun käsittelyä helpottavia **rituaaleja**, kuten nostetaan lippu puolisalkoon, muistetaan kuollutta lasta tai nuorta kirjein, runoin tai piirustuksin, asetetaan hänen pulpetilleen palava kynttilä, kukkia tai valokuva. Mikäli kuolema tapahtuu loman aikana, koulussa järjestetään jälkikäteen muistotilaisuus. Opettajien on syytä seurata oppilaiden toipumista ja mahdollista tuen tarvetta.

Koulun työntekijän kuolema

Koulun rehtori on yhteydessä kuolleen omaisiin. Koulun rehtori tai kriisiryhmän jäsen kertoo kuolleen opettajan luokalle tapahtuneesta. Muille luokille asian kertoo oma opettaja tai joku kriisiryhmän jäsenistä. Koulussa pidetään **muistotilaisuus**. Kodeille tiedotetaan asiasta kirjeitse tai vanhempainillassa. Koulu lähettää omaisille adressin tai kukkia. Koulun rehtori sopii omaisten kanssa koulun työntekijöiden ja oppilaiden tai opiskelijoiden mahdollisesta osallistumisesta hautajaisiin. Kuolleen työntekijän työtovereille (ja tarvittaessa oppilaille tai opiskelijoille) voidaan järjestää **psykologinen jälkipuinti**, jonka toteuttaa ulkopuolinen asiantuntija. Haminassa toimii debriefing – ryhmä, joka on käytettävissä.

Oppilaan lähiomaisen kuolema

Tiedon saatuaan koulun rehtori neuvottelee koulun kriisiryhmän kanssa ja tiedottaa asiasta oppilasta opettaville opettajille. Rehtori neuvottelee oppilaan omaisten kanssa, saako asiasta kertoa muulle luokalle ja perustelee kertomisen edut (tarvitaan omaisten suostumus alaikäisen oppilaan kohdalla). Oppilaan opettaja ohjaa oppilaita kohtaamaan surutyötä tekevän luokkatoverin. Opettaja huolehtii siitä, että oppilas saa tarvitsemansa tuen (esim. keskusteluapua, jos siihen on lupa); omaiset eivät kuitenkaan voi estää lasta itseään hakemasta keskusteluapua. Opettajan on hyvä seurata oppilaan psyykkistä hyvinvointia. Koulun rehtori huolehtii omaisten muistamisen. Lähiomaisen menettäneelle oppilaalle on eduksi palata normaaleihin arkirutiineihin mahdollisimman pian. Koulun on hyvä huomioida lapsen tilapäisesti heikentynyt suorituskyky. On tärkeää, että yksilölliset surureaktiot hyväksytään. Omaisten lupaan

perustuva surun käsitteleminen luokassa ohjaa oppilastovereita läheisyyteen ja myötätunnon ilmaisemiseen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kuoleman, vakavan onnettomuuden tai väkivaltatapauksen kohdatessa yhteisön jäsenet tarvitsevat

- oikeaa ja asiallista tietoa tapahtuneesta,
- rituaaleja, jotka antavat turvalliset puitteet kohdata todellisuus,
- aikaa ja tilaa käsitellä ja ymmärtää tunteitaan,
- mahdollisuuden vastaanottaa ja antaa tukea toisilleen.

Koko yhteisöä koskettavan kuolemantapauksen sattuessa koulun tulee tarjota oppilailleen turvallinen paikka, jossa aikuiset antavat tilaa menetyksen, tuskan, vihan ja pelon tunteille sekä ovat herkinä mahdollisille itsetuhoisille pyrkimyksille. On tärkeää, että oppilaita rohkaistaan kysymään ja pohtimaan tapahtunutta. Hiljainen suru tulee myös sallia.

Oppilaiden tukeminen yhteisön yhteisessä surussa:

- asiasta keskustellaan avoimesti ja kunnioittavasti,
- vältetään sellaisia kliseitä kuin "kaikki tulee hyväksi",
- varataan aikaa ongelman käsittelyyn,
- suhtaudutaan myönteisesti kysymyksiin ja keskusteluun,
- uskalletaan näyttää omat tunteet ja rohkaistaan tunteiden käsittelyä.

Muistaminen koulussa oppilaan tai opettajan kuoleman johdosta: Kuolema huomioidaan esim. muistohetkellä, johon voi sisältyä esim.

- hiljainen hetki,
- koulun rehtorin muistosanat,
- sopiva runo, puhe,
- laulua, musiikkiesityksiä,
- lipun laskeminen puolitankoon.

Muistaminen luokassa

Oppilaat otetaan mukaan päättämään, miten muistetaan. Näin kanavoidaan nuorten energia ja luovuus ilmaisemaan surua konkreettisesti. Symboliset eleet saattavat auttaa oppilasta jäsentämään ajatuksia ja tunteita, kun ne saa muuttua toiminnaksi. Tällaisia voivat olla esim. kynttilä ja / tai kuva, kukat ja liina vainajan pulpetilla. Oppilaat voivat muistella luokkatoveriaan kokoamalla esim. muistokirjoituksia ja runoja, jotka toimitetaan vainajan omaisille. Myös muissa luokissa olevien sisarusten huomioiminen hienotunteisesti voi olla tarpeen, samoin tärkeiden kavereiden.

Jälkipuintikeskustelun vetäminen luokassa

Jos opettaja vetää keskustelua luokassa, on tärkeää, että opettajan oma jälkipuinti on kunnossa. On hyvä noudattaa periaatetta, että asiantuntija auttaa opettajaa, opettaja luokkaa. Keskustelun läpikäymisessä voidaan käyttää koulun kriisiryhmän

ja Haminan debriefing-ryhmän apua. Varsinaisen strukturoidun psykologisen jälkipuinnin vetää ulkopuolinen koulutettu asiantuntija.

Jälkipuintikeskustelussa käydään läpi:

- keskustelun tavoite ja säännöt (puhuminen auttaa, mutta ei ole pakko puhua; luottamuksellisuus eli ulkopuolisille ei saa kertoa, mitä luokkatoverit ovat puhuneet ; jokainen puhuu vain omasta puolestaan; tunteita saa ilmaista),
- tosiasioiden läpikäynti (konkreettiset tiedot ja faktat, mitä on tapahtunut; oiotaan huhut ja väärinkäsitykset),
- ajatusten läpikäynti (jokainen saa kertoa, mitä ajatteli, näki, kuuli, tunsu; kokemusten jakaminen; syyllisyyteen liittyvien ajatusten läpikäynti),
- tunteiden ja reaktioiden läpikäynti (kukin saa kertoa omista reaktioistaan ja tunteistaan välittömästi ja tapahtuman jälkeen; myötätunnon yhteinen jakaminen; pelon, surun, vihan käsittely),
- oireiden läpikäynti (käydään läpi kunkin kokemia fyysisiä oireita, erityisesti univaikeudet ja painajaiset; korostetaan itsestä huolehtimista eli unen, ruoan ja liikunnan tärkeyttä; valmistellaan tulevia tilanteita, kuten kuolleen lapsen omaisten ja ystävien kohtaamista),
- normalisointi (painotetaan reaktioiden normaaliutta ja huomioidaan niiden samankaltaisuutta; ennakoidaan tulevia reaktioita kuten voimakkaita muistoja, mahdollisia oireita, surua ja muita tunteita; rohkaistaan puhumaan tapahtuneesta, ilmaisemaan tunteitaan ja tekemään yhdessä),
- jälkipuintikeskustelun päätös (vedetään käytyä keskustelua yhteen ja suunnitellaan myöhempiä tapahtumia; kysytään palaute oppilailta käydystä keskustelusta; annetaan tietoa, mistä saa jatkoapua tarvittaessa).

Itsemurha

Itsemurhan käsittely kouluyhteisössä on erityisen tärkeää, koska itsemurha saattaa toimia ongelmanratkaisumallina muille. Koulun rehtori sopii kuolleen nuoren vanhempien kanssa koulun toimenpiteistä ja hautajaisiin osallistumisesta, vanhempien toivomuksia kunnioittaen. **Tieto itsemurhasta annetaan ensin koulun työntekijöille**, jotka sopivat yhdessä koulun kriisiryhmän kanssa, mitä ja miten oppilaille kerrotaan asiasta. Asiallisella informaatiolla ja psyykkisellä tuella ehkäistään uusia itsemurhatapauksia. Opettaja ja joku kriisiryhmän jäsenistä käsittelevät asiaa kuolleen nuoren luokan tai ryhmän kanssa. Muiden luokkien tai ryhmien opettajat (tai joku kriisiryhmän jäsenistä) käsittelevät asiaa omien oppilaidensa tai opiskelijoidensa kanssa.

Jos itsemurha tapahtuu koulupäivän aikana, huolehditaan siitä, etteivät oppilaat pääse tapahtumapaikalle tai poistuvat sieltä heti. Kutsutaan ambulanssi, poliisi ja koulun kriisiryhmä. Suruviestin kotiin vie poliisi tai lääkäri. Tämän jälkeen koulun rehtori on yhteydessä kotiin.

Kuolleen ystäville, luokalle ja mahdollisille silminnäkijöille on syytä järjestää **psykologinen jälkipuintilaisuus**, erityistä tukea ja seurantaa. Myös opettajille on hyvä järjestää oma jälkipuintilaisuus. **Muistotilaisuus, rituaalit, omaisten muistaminen ja hautajaisiin osallistuminen** toteutetaan kuten yleensä kuolemantapausten yhteydessä. Mikäli itsemurha on tapahtunut loman aikana, järjestetään muistotilaisuus jälkeenpäin.

Itsemurhaa on **aina syytä käsitellä oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa**. Erityisesti nuoren itsemurhalla on havaittu olevan **mallivaikutusta muihin nuoriin**. Erityisen tärkeää on korostaa sitä, ettei kenenkään tarvitse jäädä elämänongelmiensa kanssa yksin vaan apua on saatavilla. On tärkeää estää itsemurhan ja kuoleman ihannointi sankarillisena ratkaisukeinona. Nuoren itsemurhan jälkeen on tärkeä seurata tilannetta. Osa oppilaista tai opiskelijoista (myös opettajista) voi **muutamien kuukausien ajan itsemurhan jälkeenkin tarvita tukitoimia**, esimerkiksi asiantuntijan vetämiä yksilö- tai ryhmäkeskusteluja. Koulun oppilashuoltohenkilöstö ja mielenterveyspalvelut ovat tässä käytettävissä. Itsemurhan mallivaikutuksen vuoksi myös lähikoulujen rehtoreita olisi hyvä informoida nuoren tekemästä itsemurhasta, jotta asiaa mahdollista seurata ja tarvittaessa tarjota selvittelyapua ja tukea.

Itsemurhariskin tunnistaminen

Itsemurhan käsittely vaatii erityistä huolellisuutta. Itsemurha saattaa toimia mallina muille, varsinkin lähipiirille. Itsemurhasta on tärkeä keskustella niin, että annetaan asiallista tietoa syistä, itsemurhaa ennakoivista merkeistä ja siitä, mistä saa apua vaikeuksiin. Tärkeää on tuomita kuoleman ihannointi ratkaisuna vaikeuksiin. Masennuksella on merkittävä yhteys itsemurhiin. Pitkään jatkunut masennus ja mahdollisesti itsemurhaan liittyvät puheet viittaavat kohonneeseen itsemurhariskiin. Muita itsemurhaan liittyviä merkkejä tai riskitekijöitä voivat olla:

- aiempi itsemurhayritys
- itsemurhasta puhuminen tai sillä uhkaaminen
- itsemurhan suunnittelu ja tavaroiden pois lahjoittaminen
- kuoleman jatkuva ajattelu
- itsemurhan tehneen tunteminen
- samaistuminen johonkin itsemurhan tehneeseen ja käytöksen muuttaminen samaan suuntaan
- mahdollinen trauma itsemurhan näkemisestä ja syyllisyyden tunteminen
- väkivaltaisesti kuollut sukulainen
- äskettäin koettu tärkeä menetys: läheisen lähtö, riita, seurustelusuhteen päättyminen tai itsetunnon menetys epäonnistumisen tai hylkäämisen seurauksena
- alkoholin/huumeiden väärinkäyttö
- impulsiivinen tai väkivaltainen käytös
- ei voimia lähestyä ongelmia; vaikeuksia nähdä ongelmassa ulospääsytietä; vakuuttuneisuus siitä, että kuolema on ainoa vaihtoehto ulos ongelmista
- näköalattomuus, toivottomuus, masennus, vetäytyminen
- ylikorostuneet vaatimukset, joista seuraa liika kriittisyys itseä kohtaan
- huonontuneet koulusuoritukset, keskittymisvaikeudet
- huono ruokahalu, univaikeudet

Jos on **herännyt epäily oppilaan itsemurhariskistä tai -aikeista**,

- on hyvä puhua ja kysyä asiasta suoraan oppilaalta. Asian selvittäminen ja puheeksi ottaminen ei aiheuta itsemurhaa, pikemminkin vähentää riskiä.
- oppilasta ei saa jättää yksin
- voi tarjoutua pohtimaan yhdessä ongelmaa, ei tarvitse yrittää ratkaista sitä, koska ongelma, jonka vuoksi oppilas on valmis tekemään itsemurhan, ei voi olla hetkessä ratkaistavissa
- rauhallinen kuunteleminen ilman tuomitsemista tai (ongelman) vähättelyä
- ottaa yhteys alaikäisen oppilaan vanhempiin, kun on ensin neuvoteltu oppilaan kanssa siitä, miten asiasta vanhempien kanssa keskustellaan
- ottaa yhteys koulun kriisiryhmään tai oppilashuoltohenkilöstöön välittömän tuen ja tarvittavan ammattiavun saamiseksi
- pyrkiä saamaan oppilas sitoutumaan sopimukseen siitä, että hän ei vahingoita tai tapa itseään
- pyrkiä luomaan toivoa siitä, että ongelmista voi selviytyä hengissä
- jos oppilas ei sitoudu sopimukseen olla vahingoittamatta tai tappamatta itseään, häntä ei saa päästää yksin esim. lähtemään kotiin vaan on vanhempien ja koulun kriisiryhmän/oppilashuollon kanssa sovittava toimista, joilla nuoren hengissä pysyminen voidaan turvata, itsemurhan mahdollistavat välineet poistaa saatavilta ja varmistaa riittävän ammattiavun saaminen.

4.3.2. VÄKIVALLAN UHKA TAI VÄKIVALTATILANNE

Kiristys

Aivan lievimmät pienten lasten keskinäiset tapaukset hoidetaan kasvatuksellisin keinoin kodin ja koulun yhteistyönä. Vähänkään vakavimmat kiristystapaukset annetaan poliisille ja lastensuojeluviranomaisille. Lasten vanhemmilla on asianomistajina aina oikeus viedä asia em. viranomaisille.

Pahoinpitely

Pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos, josta rehtori tai opettaja muiden ohessa ovat oikeutettuja tekemään rikosilmoituksen poliisille. Korostetaan yleisesti tietynlaista nollatoleranssia ja vedenjakajana käytetään sanaa nahistelusta.

"... Lievissä väkivaltatapauksissa koulu/oppilaitos voi yrittää selvittää tapahtumien kulun ja syylliset. Koulun/oppilaitoksen väkivallan ratkaisumenetelminä tulevat kysymykseen tapahtumiltaan riidattoman tilanteen jälkeen suoritettava oppilaiden tai opiskelijoiden kuuleminen, huoltajien kutsuminen keskustelemaan ja pyrkimys edistää sovintoa asiassa. Tämä ei tietenkään tule kysymykseen selvissä pahoinpitelyissä tai fyysisen kiusaamisen ollessa kyseessä, vaan soveltuu lähinnä oppilaiden välisen nahistelun selvittämiseen. On epätarkoituksenmukaista tehdä nahistelusta poliisijuttua, jos asiat saadaan selvitettyiksi oppilaiden ja huoltajien kesken niin, että kaikki osapuolet pääsevät

sopimukseen keskenään. Sovintomenettely ei tietenkään estä huoltajia ryhtymästä halutessaan jatkotoimiin esimerkiksi rikos- tai vahingonkorvausprosessin käynnistämiseksi...”

(OAJ: Ohjeita koulukiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseksi, 2.3.2000)

Väkivalta

Oppilaiden väliseen väkivaltaan

- puututaan välittömästi kahden henkilön toimesta ja pyritään rauhoittamaan tilanne,
- jos tilanne ei rauhoitu, pyydetään poliisi paikalle,
- väkivaltatilanteesta kirjoitetaan muistio, johon kirjataan myös tapahtumapaikalla olleiden todistajien nimet,
- osapuolten huoltajiin otetaan yhteyttä välittömästi ja sovitaan yhteisneuvottelu. Neuvottelussa asiat selvitetään perusteellisesti ja sovitaan seuraamuksista ja mahdollisista korvauksista,
- osapuolten käyttäytymistä seurataan ja tarvittaessa heidät otetaan oppilashuollon tukitoimien piiriin.

Opettajaan tai koulun muuhun henkilökuntaan kohdistuvassa väkivaltatapauksessa tehdään rikosilmoitus. Rikosilmoituksesta voidaan luopua ainoastaan poikkeuksellisen lievissä tapauksissa, jolloin rehtori kirjaa tapauksen.

Opettajaan tai henkilökuntaan kohdistuvaan loukkaavaan kielenkäyttöön puututaan heti. Jos kyseessä on kunnianloukkaukseksi luettavasta solvauksesta tai nimittelystä, asianomainen henkilö voi tehdä poliisille tutkintapyynnön.

Mikäli oppilaan havaitaan tuoneen kouluun terä- tai ampuma-aseen, tai muun esineen jonkun henkilön vahingoittamistarkoituksessa, tulee asiasta ilmoittaa rehtorille. Rehtori kehottaa toisen henkilön paikalla ollessa aseeseen tai esineen tuojaa luovuttamaan sen välittömästi. Asiasta tehdään ilmoitus poliisille ja alaikäisen oppilaan huoltajalle.

Joutuessasi rikoksen uhriksi

- Ole rauhallinen.
- Tottele käskyjä, mutta älä tee mitään vapaaehtoisesti.
- Unohda sankariteot.
- Tarkkaile ryöstäjää/uhkaajaa/rikollista, pyri saamaan paljon tuntomerkkejä hänestä.
- Ilmoita poliisille tapahtuneesta.
- Eristä rikoksen tapahtumapaikka tarvittaessa vartioinnilla.
- Täytä itsenäisesti tuntomerkkikaavake rikostilanteesta (liite 3)

Hälytys puh. 112 (joissakin kouluissa **0112**)

Varanumero (05) 7469200

Poliisi puh. 10022 (= hätäkeskus)

4.3.3. SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ JA HYVÄSIKÄYTTÖ

Seksuaalinen häirintä tai ahdistelu on **epätoivottua, yksipuolista ja epämiellyttävältä tuntuva toimintaa, jossa seksuaalisuutta ja seksuaalisuuteen liittyviä mielikuvia käytetään hyväksi**. Se loukkaa ihmisen oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, vapauteen ja itsemääräämiseen. Seksuaalista häirintää on mm.

- nimittely (homottelu, huorittelu)
- vihjailevat ilmeet, eleet, viheltely
- härskit puheet, kaksimieliset vitsit
- vartaloa, pukeutumista ja yksityiselämää koskevat huomautukset tai asiattomat kysymykset
- seksuaalisesti vihjailevat kirjeet, puhelinsoitot tai pornografisen materiaalin tarjoaminen
- tungetteleva koskettelu ja läheisyys (kämpälöinti, puristelu yms.)
- sukupuoliärsäköitymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset.

Koulussa sukupuoliärsäköitymistä tapahtuu etenkin ylemmillä luokilla, mutta viimeaikaisissa tutkimuksissa ilmiö on tullut esille jo alaluokilla. Se suuntautuu sukupuoliärsäköityksiin ja niiden arvioimiseen vaiheessa, jolloin nuori on herkkä ja haavoittuva, käsitys omasta seksuaalisesta minäkuvasta on vasta muodostumassa. Aikuisten on tärkeää opastaa, missä sallitun toiminnan rajat kulkevat ja puuttua välittömästi tilanteeseen havaitessaan seksuaalista häirintää. Nuoren itsensä voi olla vaikea hahmottaa ilmiönä, että kyseessä on seksuaalinen häirintä ja ilmaista joutuneensa sen kohteeksi, mutta nuori itse kuitenkin tietää, milloin kokemus on epämiellyttävä, kiusallinen ja hän haluaisi sen loppuvan. Koulun aikuisten tulee olla herkkänä havaitsemaan mahdollista seksuaalista häirintää, puuttua siihen sekä rohkaista nuoria itseään tuomaan esille omat kokemuksensa ja puuttumaan nähdessään toisen nuoren joutuvan seksuaalisen häirinnän kohteeksi. Seksuaalisen häirinnän osalta koulussa on hyvä toimia vastaavalla tavalla kuin kiusaamistilanteissa. (ks. s.27)

Seksuaalisen hyväksikäytön epäily voi herätä monissa eri tilanteissa. Hyväksikäytöstä voi ilmetä erilaisia psykosomaattisia oireita, univaikeuksia, yökastelua, päänsärkyä ja vatsavaivoja. Lapsessa voi ilmetä levottomuutta, keskittymättömyyttä, masennusta, eristäytymistä, aggressiivisuutta ja muiden lasten julmaa kiusaamista. Lapsella voi olla syömisvaikeuksia, karkailua, äkillistä koulumenestyksen huononemista tai äkillisiä muutoksia ulkoisessa olemuksessa.

Lapsi voi myös itse kertoa kokemuksestaan. Jos sinulle uskoudutaan

- säilytä kontakti lapseen, älä heti ohjaa häntä puhumaan toisen henkilön kanssa
- kuuntele rauhallisesti kertomusta ja luo turvallinen ilmapiiri
- pitäydy tosiasioissa, tukeudu yksityiskohtaiseen tietoon, älä mielikuviin
- varmista lapsen turvallisuus ennen kuin päästät hänet kotiin
- kerro asiasta kouluterveydenhoitajalle ja oppilashuoltoryhmälle, jolloin sovitaan jatkomenettelyistä ja lastensuojelun mukaan ottamisesta
- älä toimi hätiköiden, kysy neuvoa!
- asian kuuleminen voi herättää hämmennystä, järkytystä ja voimakkaita tunteita, kuten vihaa ja kostonhalua - ota vastaan tukea niiden käsittelyyn
- muista asianosaisten oikeusturva

Lastensuojelulain 40§:n mukaan lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta on ilmoitettava viipymättä lastensuojeluviranomaisille. Ilmoituksesta ja sen sisällöstä ilmoitetaan lapsen huoltajille.

4.3.4. LASTENSUOJELUN TARPEESSA OLEVA LAPSI

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun ja tukeen. Lastensuojelulain mukaan toimenpiteisiin on ryhdyttävä mikäli lapsen kasvuolot vaarantuvat tai lapsen kasvuolot eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveytensä tai kehityksensä.

Lasten suojelun tarpeessa olevan lapsen taustasta löytyy yleensä useita selittäviä tekijöitä, joita voivat olla työttömyys, taloudelliset vaikeudet, vakavat sairaudet, runsas alkoholin käyttö, perheväkivalta ja/tai lasten hoidon laiminlyönti.

Lapseen kohdistuvan perheväkivallan tai hoidon laiminlyönnin tunnistamisessa ei ole yksiselitteisiä selkeitä ohjeita. Oireita tällaisesta voivat olla lapsen säikähtänyt tai lamaantunut olemus, syrjään vetäytyminen, alistuneisuus, itkuisuus, kosketuksen pelko, katsekontaktin välttäminen, käyttäytymisen muuttuminen, lapsen aliravitsemus, nuhruisuus ja liikuntatunneilla paljastuvat kehon mustelmat, ruhjeet ja oudot ihovammat. Pahoinpitelyä on syytä epäillä, jos lapsen vammat ja niistä annetut selitykset eivät ole yhteneväisiä tai jos selityksen antaminen on vastahakoista tai sitä ei suostuta antamaan. Jos epäily herää, lapselta voi kysyä asiasta suoraan ja kertoa, mikä on herättänyt oman epäilyn. Jos lapsi kertoo perheväkivallasta tai hoidon laiminlyönnistä, toimi vastaavalla tavalla kuin yllä on kuvattu lapsen uskoutuessa seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Lastensuojelulain 40 §:n mukaan jos sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisitoimen tai seurakunnan palveluksessa taikka luottamustoimessa oleva henkilö on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää ilmeisestä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta, hänen on ilmoitettava asiasta viipymättä sosiaalilautakunnalle. Myös muu kuin em. henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen. Lastensuojeluviranomainen ilmoittaa harkintansa mukaan poliisille perustellut epäilyt lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä vammoja aiheuttaneet pahoinpitelyepäilyt, ellei perhe ole jo tehnyt rikosilmoitusta, tai mikäli lapsen etu tai erittäin tärkeä yleinen etu ei vaadi ilmoittamista.

Lähestymiskieltoa voidaan hakea tilanteissa, joissa on olemassa vaara, että lapsen henkeä, terveyttä, rauhaa tai vapautta uhataan tai että häntä muutoin vakavasti häiritään. Asianosaisen lisäksi myös sosiaaliviranomaisella on oikeus itsenäisesti hakea lähestymiskieltoa oikeuden päätöksellä.

4.3.5. TULIPALO

Palotilanteessa koulun suojeluryhmä suorittaa alkutoimenpiteet, kunnes pelastuskeskuksen yksiköt saapuvat palopaikalle ja ottavat johtovastuun.

- Pelasta kykyjesi mukaan välittömässä vaarassa olevat.
- Hälytä vaarassa olevat ja välitä tieto kiinteistön muihin osiin.
- Evakuoi kiinteistö/koulu evakuointiohjeen (koulukohtainen liite xxx) mukaan.
- Tee hätäilmoitus aluehälytyskeskukseen.
- Sammuta palo lähimmällä tilanteeseen sopivalla alkusammuttimella ja varaa lisää alkusammutuskalustoa lähettyville:

<u>Materiaali</u>	<u>Sammutuskeino</u>
sisustusmateriaalit	vesi, sammutusjauhe
kankaat, puu ja paperi	vesi, sammutusjauhe
palavat nesteet	sammutusjauhe
rasvapalo	sammutusjauhe, sammutuspeite
sähkölaitteet	sammutusjauhe (pyri katkaisemaan virta ennen sammutusta).

- Älä koskaan sammuta rasva- tai sähköpaloa vedellä!
- Rajoita paloa sulkemalla ovet, ikkunat, iv-koneet ja -venttiilit sekä siirtämällä palava materiaali ja palavat nesteet pois palokohteen läheisyydestä.
- Älä käytä hissiä poistumiseen.
- Tarkasta onko henkilöstö saapunut kokoontumispaikalle (ks. asemapiirros).
- Järjestä opastus ja esteetön pääsy palokunnan yksiköille kohteeseen.
- Kerro tapahtuneesta, suoritetuista toimenpiteistä ja mahdollisista vaarassa olevista ihmisistä pelastustyönjohtajalle.
- Avusta tarvittaessa palokuntaa ja kuuntele paloviranomaisen ohjeita.

(Poistumistiet, ks. koulukohtainen liite xxx)

Hälytys puh: 112 (tai **0112** joissakin kouluissa)

Varanumero (05) 7469200

4.3.6. KEMIKAALIVUOTO

Koulussa käsiteltävien kemikaalimäärien pienuudesta johtuen ei suurta tuhoa pääse syntymään mahdollisessa kemikaalionnettomuudessa. Onnettomuustilanteessa on kuitenkin tärkeää huomata kyseisen kemikaalin vaatimat varotoimet, ettei auttaja joudu autettavaksi altistuessaan myrkylliselle tai syövyttävälle aineelle.

Toimenpiteet:

- Vaara-alueen eristys ja mahdollisesti rakennuksen osan evakuointi.
- Varoita henkilöstöä sattuneesta onnettomuudesta.
- Katkaise keskusilmastointi, kohdepoistoja ei tarvitse sulkea.
- Käytä onnettomuusaineen käsittelyn vaatimia henkilönsuojaimia.
- Pienennä räjähdys- ja syttymisvaaraa katkaisemalla sähköt alueelta.
- Imeytä neste tai rajaa sen leviäminen.
- Tuuleta tila hyvin.
- Anna heti pelastushenkilöstölle tietoa vuotaneen kemikaalin ominaisuuksista.

Mikäli koulun läheisyydessä tapahtuu esim. liikenneonnettomuus tms., jolloin vaarallista kemikaalia ja siitä höyrystyvää kaasua pääsee maastoon / ilmaan, toimitaan harkinnan mukaan kuten kaasuvuototilanteessa.

Mikäli pelastusviranomaiset antavat ohjeita, tällöin noudatetaan niitä.

Hälytys puh: 112 (tai **0112** joissakin kouluissa)

Varanumero (05) 7469200

4.3.7. KAASUVUOTO

Ulkoisen kaasuvaaran uhatessa tulee antaa sisäinen hälytys, sulkea ikkunat, ulko- ja väliovet sekä ilmanvaihtoventtiilit.

Yleinen hälytysmerkki ilmoittaa kaasuonnettomuudesta

- Ollessasi ulkona siirry heti sisätiloihin.
- Tuntiessasi kaasun hajua liiku rauhallisesti ja vältä hengästyistä.
- Sammuta koneellinen ilmastointi ja tuuletus.
- Sulje ikkunat, ovet sekä venttiilit.
- Pyydä alueesi suojelevalvojalta tiivistysmateriaali ja tilkitse vuotokohtat.
- Avaa radio (Radio Suomi, YLE Kymenlaakson radio 96,9 MHz), toimi viranomaistiedotusten sekä -ohjeiden mukaisesti ja kirjaa ne ylös.
- Vältä puhelimen käyttöä.
- Jos kaasun haju tuntuu, tehosta suojausvaikutusta hengittämällä kostean ja huokoisen kankaan läpi.
- Suojaudu rakennuksen ylimpään kerrokseen mikäli mahdollista, *vältä kellaritiloja*.
- Älä missään tapauksessa lähde ulos rakennuksesta ilman viranomaisten lupaa.
- Kaasuvaaratilanteen jälkeen tarkasta ja tuuleta tilat hyvin, huomioi erityisesti kellaritilat.
- Toimita iho-, silmä- tai hengitysoireita kärsineet hoitoon.

Sisäinen kaasuvaara, kaasuvuoto

Koulukiinteistöissä voi olla putkisto- tai pullokaasuina mm. asetyleeniä, hapetta, maakaasua, nestekaasua ja paineilmaa. Asetyleeni, happi, maakaasu ja nestekaasu ovat kaikki hajustettuja kaasuja, joten pienikin määrä niitä voidaan tunnistaa epämiellyttävänä hajuna. Happi ja nestekaasu ovat ilmaa raskaampia, joten vuototilanteessa ne laskeutuvat alas. Asetyleeni ja maakaasu ovat ilmaa kevyempiä, joten vuototilanteessa ne nousevat ylös. Paineilmavuoto ei aiheuta hätätilannetta. Myrkyllisiä kaasuja voi esiintyä myös palon yhteydessä. Tällöin toimitaan kuten tulipalotilanteessa. Harkinnan mukaan voidaan ensisammutuksessa käyttää jauhesammutinta, joka on käyttökelpoinen vaikka sammutettavassa kohteessa olisi sähkövirta kytkettynä.

Toimenpiteet, kun kaasu ei vielä ole syttynyt:

Kaasuvuoto rakennuksen sisällä merkitsee välitöntä räjähdysvaaraa, joten tärkein tehtävä on estää kaasun syttyminen. Kaikki syttymis- ja kipinälähteet tulee poistaa,

sähkölaitteiden, mm. valokatkaisinten, käyttöä tulee välttää, tila on tuuletettava ja vaara-alueella olevat ihmiset on siirrettävä turvaan.

Vuodon rajaamiseksi on suljettava pääsulku-, linjasulku- tai pulloventtiilit. Vuotava nestekaasupullo voidaan myös viedä ulos, mikäli näin ei aiheuteta lisävaaraa.

Kaasun mahdollinen leviäminen ilmastoinnin kautta tulee huomioida.

Toimenpiteet, kun kaasu on jo syttynyt:

- Tärkein tehtävä on pelastaa vaarassa olevat ihmiset.
- Alue eristetään ja pyritään suojaamaan palolle alttiit rakenteet jäähdyttämällä niitä.
- Putkiston kaasupalo sammutetaan sulkemalla putkistoon johtava venttiili. Muulla tavoin sammuttamiseen ei tule ryhtyä, ellei siihen ole äärimmäistä pakkoa. Hallitsemattomasti vuotava kaasu aiheuttaa mahdollisesti uudestaan syttyessään suuremman vaaratilanteen kuin hallittu palo.
- Hälytä apua.

Hälytys puh. 112 (tai **0112** joillakin kouluilla)

Varanumero (05) 7469200

4.3.8. SÄTEILYVAARA

Säteilyvaaratilanteesta ilmoitetaan yleisellä hälytysmerkillä, sekä eri tiedotusvälineillä, kuten radion (Radio Suomi, Yle Kymenlaakso, 96,9 MHz) ja television välityksellä.

Viranomaiset antavat ohjeita toimista eri säteilyvoimakkuuksissa.

Väestön varoitusraja, jos viranomaisten mittaama annosnopeus 100 µSv/h

- Siirry heti sisätiloihin.
- Sammuta koneellinen ilmastointi ja tuuletus.
- Sulje ovet, ikkunat sekä venttiilit.
- Jaa tiivistysmateriaali ja valvo tiivistystoimia.
- Avaa radio (Radio Suomi), toimi viranomaistiedotusten sekä ohjeiden mukaisesti ja kirjaa ne ylös
- Nauti joditabletti vain viranomaisten ohjeiden mukaan.
- Vältä puhelimen käyttöä.
- Älä poistu sisätiloista ilman viranomaisten lupaa.

Väestön hälytysraja, jos viranomaisten mittaama annosnopeus 1 000 µSv/h

- Toimi kuten väestön varoitusrajatilanteessa.
- Valmistaudu suojautumaan väestönsuojaan.
- Aloita säännöllinen säteilymittaus ja pidä siitä kirjaa.
- Valitse rakennuksen sisääntuloreitit ja suojaa ne muoveilla.
- Järjestä ulkoa tuleville puhdistautumispaikat.
- Jaa suojeluhenkilöstölle suojarusteet.
-

Viranomaisten ilmoitettua alueen yleisen säteilytason laskusta turvalliselle tasolle:

- Järjestä säteilymittaus saastuneiden piha-alueiden ja rakennuksen tilojen löytämiseksi ja suorita saastuneiden tilojen puhdistus.
- Varastoi saastuneet varusteet tiiviisiin säkkeihin etäälle oleskelutiloista.
- Pidä yllä jatkuvaa tiedotusvälineiden seurantaa ja ole valmiina suojautumaan uudelleen.

4.3.9. POMMIUHKA

Pommiuhkauksiin on aina suhtauduttava vakavasti.

Pääsääntöisesti pommiuhkaukset tulevat puhelimitse. Koulun rehtori tai vararehtori tulee uhkauksen saatuaan, jo ennen poliisin paikalle tuloa, tiedottaa tilanteesta ja rauhoittaa ihmisiä sekä aloittaa evakuointi, mikäli pommin tiedetään olevan rakennuksen sisällä.

(Koulukohtaiset liitteet : rakennuksen tyhjentäminen, poistumisreitit)

Henkilö, joka ottaa vastaan pommiuhkaussitoon

- Ole rauhallinen ja ystävällinen.
- Älä keskeytä uhkauksen antajaa.
- Yritä ylläpitää puhelua.
- Uhkauksen jälkeen älä sulje puhelinta vaan jätä linja auki (soitto poliisille toisella puhelimella).
- Ilmoita uhkauksesta aina koulun rehtorille.
- Täytä heti kaavake pommiuhkaussitosta (Liite 2).

Koulun rehtori

- Ilmoita uhkauksesta aina poliisille.
- Keskeytä kaikki toiminta.
- Kiellä ihmisiä koskemasta vieraisiin esineisiin ja siirtelemästä tavaroita.
- Johda toimintaa poliisin antamien ohjeiden mukaisesti poliisin saapumiseen asti.
- Kutsu kokoon opettajat ja muu henkilökunta
- Korosta paniikin syntymisen estämistä
- Huolehdi oppilaiden ohjeista
- Arvioi riskialueet pommiuhkaussitoon, todennäköisyyden tai muun tiedon pohjalta
- Aseta vartiointi oville.
- Anna tarvittaessa evakuointikäsky poliisin ohjeiden mukaan.
- Raportoi toimintaa johtavalle poliisille tehdyistä havainnoista.

Tiedottaminen

Vain poliisi (ja rehtori) saavat antaa lausuntoja sekä tiedottaa pommiuhkatilanteesta

Hälytys puh. 112 (tai **0112** joissakin kouluissa)
Varanumero (05) 7469200

4.3.10. SÄHKÖKATKO

Sähkökatkoksen tapahduttua tärkeintä on huomioida henkilöturvallisuus sekä eri laitteiden toimintaan liittyvä turvallisuus.

- Järjestä varavalaistus sisätiloissa liikkumista varten.
- Varavalaisimina käytetään taskulamppuja, vältä kynttilöitä.
- Huolehdi tarkastamalla jo etukäteen poistumisteiden merkkivalojen toimivuus.
- Valmistaudu käynnistämään tarvittaessa opastus-, sammutus- ja ensiaputoiminta.
- Tarkista, ettei hissiin, automaattiovien taakse tai muihin erityistiloihin ole jäänyt ketään.
- Pyri selvittämään sähkökatkoksen syy ja mahdollisuus palata normaaliin sähkön saantiin.
- Varmista, että tarpeettomia tai valvomattomia sähkölaitteita ei ole jäänyt päälle
- Ole käytettävissä.

Tee ilmoitus etenemisjärjestyksessä vain ensimmäiselle, jonka saat kiinni:

- laitosmies
- kiinteistövalvonta tai päivystäjä, **puh. 0400 - 885 057**
- energialaitos
 - * virka-aikana, **puh. 0201758661**
 - * muuna aikana, **puh. 0201758670**

Hätännumero puh. 112

4.3.11. VESIVAHINKO

- Ota selville etukäteen veden pääsulun ja linjasulkujen sijainti
- Katkaise vuotokohteesta ja sen viereisistä tiloista sähkö.
- Tyrehdytä vuoto sulkemalla veden pää- tai linjasulku tahi peittämällä vuotokohta muovilla ja kiristysremmeillä tms. apuvälineillä.
- Suojaa tärkeät kohteet vedeltä aloittamalla vahingon rajoittamis- ja vedenpoistotoimet, sekä selvitä mahdolliset vesivahingot
- Mikäli kyseessä on viemäritukos, varmista, ettei vessoja, lavuaareja ym. käytetä
- Ota yhteys kiinteistöhoitoon, isoissa vuodoissa tarvittaessa aluehälytyskeskukseen.

Tee ilmoitus etenemisjärjestyksessä vain ensimmäiselle, jonka saat kiinni:

- laitosmies
- kiinteistövalvonta tai päivystäjä, **puh. 0400 - 885 057**

Hätännumero puh. 112

5. OPPILAITOKSEN ONGELMATILANTEET

5.1. ONNETTOMUUS JA TAPATURMA

Ensimmäisenä onnettomuuspaikalle saapunut aikuinen arvioi, mitä on tapahtunut ja minkälaista apua tarvitaan. Sen jälkeen ryhdytään nopeasti tarvittaviin toimiin: Kutsutaan paikalle kouluterveydenhoitaja tai muuta koulun henkilökuntaa. Tarvittaessa soitetaan yleiseen hätänumeroon ja tehdään hätäilmoitus. Hätäilmoitusta tehtäessä kerrotaan, mitä on tapahtunut, missä paikassa ja vastataan esitettyihin kysymyksiin (potilaan vointi, tarkemmat tiedot ym.). Puhelua ei saa katkaista ennen kuin siihen annetaan lupa. Hoidetaan opastus onnettomuuspaikalle. Ilmoitetaan onnettomuudesta koulun rehtorille.

5.2. KIUSAAMINEN

Haminan kouluissa on nollatoleranssi kiusaamisen suhteen.

Jokaisella koulussa opiskelevalla ja työskentelevällä on ehdoton oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen. Kiusaaminen koulussa on kiellettyä.

Kiusaamista on toiminta, jonka kiusattu kokee vahingoittavan tai loukkaavan itseään. Se voi kohdistua joko yhteen tai useampaan henkilöön samanaikaisesti. Kiusaamisen kohteeksi voi joutua kuka tahansa meistä. Kiusaaja tarvitsee usein tuekseen kavereita tai muita oppilaita, jotka vahvistavat tai hyväksyvät kiusaamisen.

Kiusaaminen aiheuttaa uhrilleen ahdistusta, pelkoa ja psykosomaattista oireilua. Seuraukset voivat heijastua pitkälle kiusatun tulevaisuuteen. Kiusaajalla on monesti vaikeuksia koulussa tai muuten elämässään. Hän on usein aikaisemmin kiusattu, joka korvaa pelkonsa ja ahdistuksensa kiusaamalla muita. Kiusaaminen heikentää myös luokan ja koko koulun työilmapiiriä ja viihtyvyyttä koulussa. Erityisen vahingollista kiusaamisessa on aikuisten välinpitämättömyys ja kiusatun syyllistäminen sekä salailu ja peittely. Kiusaaja voi olla myös aikuinen.

Kiusaaminen voidaan estää luomalla kouluun toimintakulttuuri, missä erilaisuus hyväksytään, jokainen arvostaa toinen toistaan, työntekoa kunnioitetaan ja hyvät tavat ovat itsestäänselvyys. Avoimessa ja luottavaisessa ilmapiirissä oppilaiden, opettajien, koulun muun henkilökunnan ja kotien on helppo keskustella kiusaamisesta ja ennakoida tilanteita, joissa kiusaamista voi tapahtua.

Kiusaamiseen puututaan aina **välittömästi**.

Jokainen on velvollinen puuttumaan kiusaamiseen. Kiusaamistapauksen ilmetessä sovitaan anonymiteettirajoista ja menettelytavoista. Tehdään selväksi, mitä kiusaamisesta seuraa, pidetään kiinni seuraamuksista ja sovitaan seurantamenettelystä.

Jos kiusaamista ilmenee, jokainen oppilas on velvollinen kertomaan siitä jollekin koulun aikuiselle ja/tai kotona.

Kiusaamisen muotoja ovat

- fyysisen koskemattomuuden loukkaaminen
lyöminen, potkiminen, töniminen ja kaikenlainen käsiksi käyminen
- henkinen väkivalta
pilkkaaminen, haukkuminen, matkiminen, naurunalaiseksi tekeminen, kiusaamisen hyväksyminen, rahan kiristäminen, selän takana puhuminen, puhelin- ja nettihäirintä jne.
- painostaminen
uhkaaminen, toisista eristäminen, pelottelu, pakottaminen. väärinneuvominen jne.
- haitanteko
tavaroiden piilottelu, yksin jättäminen, omaisuuden särkeminen, peleistä tai leikeistä pois jättäminen

Kiusaaminen voidaan estää ennakolta tai kiusaamisen alkuvaiheessa

- jakamalla tietoa itse prosessista
- tekemällä kartoitus luokan/koulun ilmapiiristä ja kaverisuhteista
- parantamalla oppilaiden valmiuksia kertoa kiusaamisesta, vahvistamalla oppilaiden itsetuntoa ja tukemalla hyviä kaverisuhteita
- keskustelemalla kiusaamisesta luokissa, opettajainkokouksissa, vanhempainilloissa ja koko koulun henkilökunnan kanssa
- käyttämällä oppilaita apuna esim. välitunneilla kiusaamisen havainnoimisessa
- vertaistuellalla, kummioppilas- ja tukioppilastoiminnalla on mahdollista puuttua erilaisiin ristiriitoihin ennakuin riidat muuttuvat kiusaamiseksi
- tekemällä yhteinen sopimus kiusaamattomuudesta

Toimintaohjeita:

Oppilaan oikeus ja velvollisuus on

- kertoa kiusaamisesta
- mennä heikomman puolelle
- tuomita kiusaaminen
- olla kiusatun kaveri ja yksinäisen ystävä
- välttää riitatilanteita

Vanhempien tulee

- ottaa kiusaamistapauksessa välittömästi yhteys kouluun
- olla mukana koulun kiusaamista vastaan järjestettävissä toimenpiteissä
- tehdä yhteistyötä koulun kanssa ja sitoutua koulussa laadittuihin sopimuksiin (järjestyssäännöt, vanhempien verkostosopimukset ym.)

Opettajan ja koulun tulee

- puuttua kaikkiin epäilyihin heti
- kuunnella ensimmäiseksi kiusattua ja kunnioittaa hänen näkemystään
- keskustella kiusaajan kanssa
- pyrkiä siihen, että kiusaaja ja kiusattu käsittelevät asiaa yhdessä ja kiusaaja pyytää kiusatulta anteeksi
- keskustella asiasta luokka- tms. yhteisössä
- kertoa kiusaamisesta kiusaajan ja kiusatun opettajille sekä tiedottaa asiasta vanhemmille
- väkivaltatilanteissa ja toistuvassa kiusaamisessa ottaa aina yhteyttä sekä kiusatun että kiusaajan vanhempiin ja sopia menettelytavoista yhteistyössä rehtorin ja oppilashuollon kanssa
- yhteisneuvottelussa kiusaajan on pyydettävä anteeksi kaikilta asiaa koskettaneilta, myös vanhemmiltaan
- tarkistettava määräajoin, että kiusaaminen on loppunut

Rehtorin tulee

- huolehtia, että kiusaamisen vastainen toiminta kirjataan koulun järjestyssääntöihin
- varmistaa, että kiusaamisesta on keskusteltu yhdessä oppilaiden, heidän vanhempiensa ja koulun henkilökunnan kanssa
- varmistaa, että kiusaamistapaukset kirjataan ja käsitellään sopimusten mukaisesti,
- varmistaa, että uhreja tuetaan ja kiusaajat lopettavat kiusaamisen
- järjestää yhdessä oppilashuollon ja vanhempien kanssa sekä kiusatun että kiusaajan mahdollisesti tarvitsema hoito

Ellei kiusaaminen lopu sopimuksista huolimatta

- sovitaan yhteistyössä vanhempien kanssa, että kiusaaja ei tule kouluun ennen kuin kiusaaminen loppuu
- otetaan yhteys lastensuojeluviranomaisiin
- kiusaaminen saatetaan Vekara-työryhmän käsittelyyn
- asiasta ilmoitetaan tarvittaessa poliisille
- ryhdytään toimenpiteisiin kiusaajan määräaikaiseksi erottamiseksi koulusta

5.3. OMAISUUSRIKOKSET

TOIMINTAOHJE RIKOS- JA ILKIVALTATILANTEESSA

Poliisin tehtäviin kuuluu selvittää rikos- ja ilkivaltatilanteissa syylliset. Yrityksen henkilökunta voi omalla toiminnalla estää lisävahinkojen syntymisen.

Havaittuasi rikoksen tai ilkivallan tapahtuneen

- Ilmoita poliisille tapahtuneesta heti.
- Eristä vaara- ja vahinkoalueet tarvittaessa vartioinnilla.
- Lisää alueen valvontaa ja tarvittaessa evakuoit rakennus tai sen osa.
- Suojaa mahdollinen todistusaineisto ja valvo ettei, kukaan sotke jälkiä.

- Kerro poliisille kaikista havainnoista, sillä jokin pieneltä tuntuva merkityksetönkin seikka voi olla ratkaiseva rikoksen selvittämiseksi.

Joutuessasi rikoksen uhriksi

- Ole rauhallinen.
- Tottele käskyjä, mutta älä tee mitään vapaaehtoisesti.
- Unohda sankariteot.
- Tarkkaile ryöstäjää, pyri saamaan paljon tuntomerkkejä hänestä.
- Ilmoita poliisille tapahtuneesta.
- Eristä rikoksen tapahtumapaikka tarvittaessa vartioinnilla.
- Täytä itsenäisesti tuntomerkkikaavake rikostilanteesta (liite 3).

5.4. AATTEELLINEN TOIMINTA

Haminan kaupungin kouluissa ei hyväksytä aatteellista toimintaa, jonka tarkoituksena on toisen oppilaan vahingoittaminen tai houkuttelu rikolliseen toimintaan. Ihmisen koskemattomuutta ja ilmaisun vapautta tulee kunnioittaa, mutta ilmaisunvapaus ei saa polkea toisen henkilön perusoikeuksia. Kielletty aatteellinen toiminta voi olla uskonnollista (esim. saatananpalvonta), poliittista (ääriliikkeitä, esim. fasistisia), rasistisia (esim. skinhead) tai rikollista (erilaiset jengit).

Myöskään aatteellisen toimintaan liittyvien vaatteiden, tunnuksien tai tunnusmerkkien käyttöä koulussa ei hyväksytä. Samoin em. toiminnan esittely tai esitteiden jakaminen on kielletty.

5.5. PÄIHTEET, HUUMEET JA TUPAKOINTI

Tupakkalain 10 §:n mukaan tupakkatuotetta tai tupakointivälinettä ei saa myydä alle 18-vuotiaalle. Saman lain 12 §:n mukaan tupakointi on kaikilta kielletty oppilaitosten sisätiloissa ja ulkoalueilla.

Kun perusopetuksen oppilas jää kiinni tupakanpoltosta ensimmäisen kerran, asiasta ilmoitetaan kotiin ja oppilaalle määrätään jälki-istuntoa yksi tunti. Kun oppilas jää toisen kerran kiinni tupakanpoltosta, asiasta ilmoitetaan kotiin ja oppilaalle määrätään jälki-istuntoa kaksi tuntia sekä hänelle annetaan kirjallinen varoitus. Jos oppilas jää kolmannen tai useamman kerran kiinni tupakanpoltosta, asiasta ilmoitetaan kotiin ja poliisille. Tupakkalain 32 §:n perusteella tupakkarikkomuksesta voi seurata sakkorangaistus.

Päihtynyt oppilas koulussa

- jos oppilas on koulussa päihtyneenä, ottaa rehtori välittömästi yhteyttä huoltajaan,
- jos huoltaja ei ole tavoitettavissa, rehtori ottaa yhteyden sosiaalitoimistoon,
- päihtynyt oppilas saatetaan kahden henkilön valvonnassa erilleen muista oppilaista,

- päihtynyttä ei saa jättää ilman aikuisen valvontaa eikä häntä saa päästää yksin kotiin,
- jos selkeästi on havaittavissa, että oppilaalla on alkoholia mukana koulussa, voidaan kahden henkilön toimesta ottaa alkoholi pois esim. taskusta, repusta, hihasta (huom. tyttöoppilaalta naisopettajat, poikaoppilaalta miesopettajat)
- päihtyneestä alaikäisestä oppilaasta tehdään ilmoitus sosiaalitoimistoon,
- myöhemmin tapahtumat käydään perusteellisesti läpi neuvottelussa, jossa ovat mukana oppilas, huoltaja ja rehtori sekä tarvittaessa koulun oppilashuoltohenkilöstöä,
- oppilas otetaan tarvittaessa oppilashuollon tukitoimien piiriin.

Jos oppilaan käytös, olemus tai puheet herättävät epäilyn huumeiden käytöstä

- rehtori ilmoittaa epäilystä oppilaan huoltajalle, poliisille, kouluterveydenhoitajalle ja sosiaalitoimistoon,
- oppilas saatetaan kahden henkilön valvonnassa erilleen muista oppilaista,
- oppilasta ei saa jättää ilman aikuisen valvontaa eikä häntä saa päästää yksin kotiin,
- jos selkeästi on epäiltävissä, että oppilaalla on huumeita mukana koulussa, voidaan ne kahden henkilön toimesta ottaa pois esim. taskusta, repusta, hihasta (huom. tyttöoppilaalta naisopettajat, poikaoppilaalta miesopettajat) **KÄSINEET !**
- huume-epäilyssä kouluterveydenhoitaja voi ottaa oppilaan ja hänen huoltajansa suostumuksella virtsanäytteen huume testiä varten. Jos oppilas kieltäytyy, huoltajaa pyydetään viemään oppilas tarvittaessa lääkärin tutkimukseen ja huume testeihin terveystieteiden keskukseseen,
- myöhemmin tapahtumat käydään perusteellisesti läpi neuvottelussa, jossa ovat mukana oppilas, huoltaja ja rehtori sekä tarvittaessa koulun oppilashuoltohenkilöstöä,
- oppilas otetaan tarvittaessa oppilashuollon tukitoimien piiriin.

Jokainen koulun oppilas ja aikuinen on velvollinen heti ilmoittamaan rehtorille, jos epäilee tai havaitsee koulussa oppilaan hallussa olevan lääkkeitä, alkoholia, huumeita, impattavia aineita tms., tai epäilee oppilaan käyttävän tai välittävän niitä.

5.6. RANGAISTUSMENETTELY

Oppilas, joka häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä taikka menettelee vilpillisesti, voidaan määrätä jälki-istuntoon enintään kahdeksi tunniksi tai hänelle voidaan antaa kirjallinen varoitus. Jälki-istunto ei koske toisen asteen opiskelijoita. Jos rikkomus on vakava tai jos oppilas jatkaa edellä tarkoitettua epäasiallista käyttäytymistä jälki-istunnon tai kirjallisen varoituksen saatuaan, oppilas voidaan erottaa enintään kolmeksi kuukaudeksi. Kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen ovat kurinpitorangaistuksia.

Jälki-istuntoon jättämisestä ilmoitetaan huoltajalle. Kuljetusoppilaan jäädessä jälki-istuntoon hänen kuljettamisestaan vastaavat huoltajat.

Toisella asteella kurinpitorangaistuksena on kirjallinen varoitus ja erottaminen enintään vuodeksi.

Opetusta häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi luokkahuoneesta tai muusta tilasta, jossa opetusta annetaan, taikka koulun järjestämästä tilaisuudesta.

Oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi, jos on olemassa vaara, että toisen oppilaan taikka koulussa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi, taikka opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi. Kotitehtävänsä laiminlyönyt oppilas voidaan määrätä työpäivän päätyttyä enintään tunniksi kerrallaan valvonnan alaisena suorittamaan tehtäviään.

Rehtorilla ja opettajalla on oikeus poistaa luokkahuoneesta tai muusta opetustilasta taikka koulun tilaisuudesta oppilas, joka ei noudata hänelle annettua poistumismääräystä. Jos poistettava oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää sellaisia oppilaan poistamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Oppilaan poistamisessa ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Opettajan oman turvallisuuden ja oikeusturvan kannalta on suositeltavaa, että oppilaan poistaminen voimakeinoin tapahtuu kahden henkilön toimesta.

Voimakeinojen käyttöön turvautuneen opettajan tai rehtorin tulee antaa kirjallinen selvitys tapahtuneesta sivistystoimenjohtajalle.

6. TIEDONKULKU JA TIEDOTTAMINEN KRIISITILANTEESSA

Tiedon kriisitilanteesta voi vastaanottaa kuka tahansa koulun henkilökuntaan kuuluva.

Tiedon saajan on selvítettävä,

- mitä, missä ja milloin on tapahtunut,
- kuka tai ketkä ovat osallisia tapahtumaan,
- mikä on tilanne juuri nyt,
- onko tieto tapahtumasta välitetty muille viranomaisille, ja ellei ole, välittää asia tarvittaessa eteenpäin.

Tiedon vastaanottaja on velvollinen saattamaan asian välittömästi rehtorin tietoon, jonka jälkeen rehtori vastaa toiminnasta ja lisäselvitysten tekemisestä.

Jos tapahtuma koskee kouluyhteisöä, rehtori

- neuvottelee kriisiryhmän kanssa tarvittavista toimista,
- antaa opettajille oikeaa tietoa ja menettelyohjeita,
- tiedottaa henkilökuntaa ja oppilaita tapahtuneesta,

- laatii tarvittaessa kirjallisen tiedotteen (yhdessä sivistystoimen johdon kanssa) tapahtumasta ja sen käsittelystä koulussa,
- hoitaa yhteydet muihin viranomaisiin ja tiedotusvälineisiin,
- on kuolemantapauksissa yhteydessä vainajan omaisiin ja antaa ohjeet suruliputuksesta.

Mikäli kriisitilanteessa on paikalla koulun ulkopuolisia viranomaisia (poliisi, palo- ja pelastuslaitos), antavat ne tietoja tapahtuneesta omien ohjeidensa mukaisesti. Koulujen puolelta tiedotusvastuu on aina rehtorilla, joka päättää tiedottamisesta tilanteen edellyttämällä tavalla (kenelle, miten ja milloin tietoa annetaan).

Kouluille ja oppilaitoksille tiedottaminen on lakisääteistä. Tietoja välitetään oppilaille ja heidän huoltajilleen, ja opetusviranomaisille annetaan niiden pyytämiä tietoja. Turvallisuuskulmasta katsoen tiedottaminen nousee erityisasemaan kriisitilanteissa, joissa oikean, asiallisen tiedon merkitys on tilanteen hallinnan ja jälkikäsitteilyn kannalta ensiarvoisen tärkeää.

7. SALASSAPITOVOLLISUUS

Perusopetuslain 40§ ja lukiolain 32§ mukaan opetuksen ja koulutuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, rehtori, opettajat, tuntiopettajat, muu henkilöstö ja opetusharjoittelua suorittavat opiskelijat eivät saa luvattomasti sivullisille ilmaista, mitä he ovat koulutukseen liittyviä tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää, oppilaiden tai edellä mainitun henkilöstön taikka heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta. Poikkeuksena mainitaan, että edellä mainittu henkilöstö ja toimielinten jäsenet sekä oppilashuoltohenkilöstö saavat antaa toisilleen sekä koulutuksesta vastaaville viranomaisille opetuksen ja opiskelun asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. **Tietojen antaminen on siis jätetty tietoja antavan henkilön harkintaan.**

Lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta mukaan salassa pidettäviä ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja mm.

- oppilaan terveydentilasta (mm. psykologiset testit)
- perheeseen kohdistuvista sosiaalihuollon tukitoimista, etuuksista, palveluksista
- perheen tai oppilaan poliittisesta tai uskonnollista vakaumuksesta sekä taloudellisesta asemasta
- oppilashuoltoon liittyvistä asioista
- oppilaan koesuorituksista
- oppilaan henkilökohtaisista ominaisuuksista

Tietoja näistä asiakirjoista voidaan antaa toiselle viranomaiselle ainoastaan siinä tapauksessa, että luovutukseen on saatu asianomaisen lupa. Lupa tietojen luovuttamiseen on syytä pyytää aina kirjallisena. Perusopetuksen oppilasta koskeva lupa on syytä pyytää hänen huoltajaltaan.

Kuitenkin edellä olevasta huolimatta opettajat sekä kouluterveydenhuollosta ja muusta oppilashuollosta vastaavat henkilöt saavat antaa toisilleen sekä koulutuksesta vastaaville viranomaisille opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot.

Lastensuojelua ohjaavat lait ja asetukset antavat lapsen edun sitä vaatiessa oikeuden ja joissakin tapauksissa myös velvoitteen tietojen antamisesta esim. sosiaaliviranomaisille ilman huoltajien suostumusta.

Oppilaiden henkilötietojen vieminen koulun kotisivuille

Opiskelijoiden oppilasrekisteriin sisältyviä henkilötietoja voidaan viedä kaikille avoimeen Internetiin vain opiskelijan suostumuksella.

Henkilörekisteriin sisältyvien henkilötietojen laittaminen viranomaisen kotisivulle on henkilötietojen sähköistä luovuttamista. Esimerkiksi opiskelijan nimi ja häneen yhdistettävissä oleva valokuva sekä arvosanatiedot ovat henkilötietoja. Henkilötietojen laittaminen kotisivuille merkitsee, että henkilötietoja luovuttava rekisterinpitäjä ei voi enää hallita näiden tietojen käyttöä eikä käyttää luovuttajalle kuuluvaa oikeutta. Luovutuksensaajia ovat kaikki, jotka voivat internetiä käyttää ja kotisivuja katsella. Luovutuksensaajien käyttötarkoitusta ei voida selvittää. Mainituista syistä kotisivuille ei saa laittaa henkilörekisteriin sisältyviä henkilötietoja ilman rekisteröidyn asianmukaista suostumusta. Alaikäisen puolesta suostumuksen antaa hänen huoltajansa. (ks. liitteet 5 ja 6)

LIITTEET

Lainsäädäntö

Liite1

Perusopetuslaki

29 § Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Perusopetusasetus

17 § Menettely oppilaan ojentamisessa ja kurinpidossa

Ennen oppilaan määräaikaista erottamista, kirjallisen varoituksen antamista oppilaalle ja oppilaan määräämistä jälki-istuntoon on yksilöitävä toimenpiteeseen syynä oleva teko tai laiminlyönti, kuultava oppilasta sekä hankittava tarpeellinen muu selvitys.

Määräaikaisesta erottamisesta ja kirjallisesta varoituksesta tulee antaa päätös. Oppilaan määrääminen jälki-istuntoon, luokasta poistaminen ja oppilaan määrääminen työpäivän päätyttyä suorittamaan tehtäviään tulee kirjata.

Ennen oppilaan määräaikaista erottamista ja kirjallisen varoituksen antamista on myös oppilaan huoltajalle varattava mahdollisuus tulla kuulluksi. Muista tässä pykälässä säädetyistä toimenpiteistä tulee, luokasta poistamista lukuunottamatta, ilmoittaa oppilaan huoltajalle.

Jälki-istunnosta, luokasta poistamisesta ja tehtävien suorittamisesta työpäivän päätyttyä päättää oppilaan opettaja.

18 § Kurinpitomenettelyn suhde syytteen vireilläoloon ja tuomioistuimen ratkaisuun

Sinä aikana, jolloin oppilasta vastaan on vireillä syyte yleisessä tuomioistuimessa, ei häntä vastaan samasta syystä saa aloittaa tai jatkaa kurinpitomenettelyä.

Jos tuomioistuin on vapauttanut oppilaan syyteestä, ei kurinpitomenettelyä saa aloittaa tai jatkaa samasta syystä muutoin kuin sellaisen menettelyn perusteella, jota ei ole katsottava rikokseksi, mutta josta voidaan rangaista kurinpidollisesti.

Jos tuomioistuin on tuominnut oppilaan rangaistukseen, ei hänelle saa samasta syystä määrätä kurinpitorangaistusta. Oppilas saadaan kuitenkin erottaa määräajaksi, jos se oppilaan tekemän rikoksen tai siihen liittyvien seikkojen perusteella on perusteltua.

Lukiolaki

21 § Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

Opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Lukioasetus

11 § Menettely kurinpitoasioissa

Ennen opiskelijan määräaikaista erottamista, asuntolasta erottamista ja kirjallisen varoituksen antamista opiskelijalle on yksilöitävä rangaistukseen syynä oleva teko tai laiminlyönti, kuultava opiskelijaa sekä hankittava tarpeellinen selvitys. Ennen määräaikaista erottamista ja asuntolasta erottamista on myös opiskelijan huoltajalle varattava mahdollisuus tulla kuulluksi.

Rangaistuksista on annettava kirjallinen päätös.

12 § Kurinpitomenettelyn suhde syytteen vireilläoloon ja tuomioistuimen ratkaisuun

Sinä aikana, jolloin opiskelijaa vastaan on vireillä syyte yleisessä tuomioistuimessa, ei häntä vastaan samasta syystä saa aloittaa tai jatkaa kurinpitomenettelyä.

Jos tuomioistuin on vapauttanut opiskelijan syyteestä, ei kurinpitomenettelyä saa aloittaa tai jatkaa samasta syystä muutoin kuin sellaisen seikan nojalla, jota ei ole katsottava rikokseksi, mutta joka voi aiheuttaa kurinpidollisen rankaisemisen.

Jos tuomioistuin on tuominnut opiskelijan rangaistukseen, ei hänelle saa samasta syystä määrätä kurinpitorangaistusta. Opiskelija saadaan kuitenkin erottaa määräajaksi tai erottaa asuntolasta, jos se opiskelijan tekemän rikoksen tai siihen liittyvien seikkojen perusteella on perusteltua.

Laki ammatillisesta koulutuksesta

19§ Opiskelijan työturvallisuus

Työnantaja vastaa työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävässä koulutuksessa opiskelijan työturvallisuudesta siten kuin siitä työntekijöiden osalta säädetään ja määrätään myös silloin kun opiskelija ei ole työsopimussuhteessa työnantajaan

28§ Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

Opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

34§ Opiskelijan velvollisuudet

Opiskelijan tulee osallistua opetukseen, jollei hänelle ole myönnetty siitä vapautusta.

Opiskelijan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti.

35§ Kurinpito

Opiskelijaa, joka rikkoo järjestystä, harjoittaa opinnoissaan vilppiä tai käyttäytyy muuten epäasiallisesti, voidaan kurinpidollisesti rangaista. Kurinpitorangeistuksia ovat kirjallinen varoitus ja opiskelijan erottaminen oppilaitoksesta enintään yhdeksi vuodeksi sekä opiskelijan erottaminen opiskelija-asuntolasta.

Jos opiskelija on tutkimuksen alaisena rikoksesta, voidaan hänet pidättää opiskelusta tutkimuksen ajaksi, jos se opiskelijan tekemäksi epäiltyyn rikokseen tai siihen liittyviin seikkoihin nähden on perusteltua.

Sen lisäksi, mitä hallintomenettelylaissa säädetään, menettelystä 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa asioissa säädetään asetuksella.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta

5§ Sopimus työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävästä koulutuksesta

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 16 §:n mukaisesti tehtävässä koulutuksen järjestäjän ja työnantajan välisessä sopimuksessa sovitaan osapuolten tehtävistä, opiskelijan ohjauksen ja arvioinnin järjestämisestä, työnantajalle mahdollisesti maksettavista korvauksista ja muista tarpeellisista koulutuksen järjestämiseen liittyvistä seikoista. Lisäksi sovitaan työpaikalla tapahtuvan koulutuksen osalta opintojen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, kestosta ja ajoituksesta opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteiden määräykset huomioon ottaen, tarvittaessa kunkin opiskelijan osalta erikseen. Mitä edellä säädetään, sovelletaan myös, kun opiskelija erikseen niin sovittaessa on työsopimussuhteessa työnantajaan.

Sopimuksen tekemisen edellytyksenä on, että koulutustyöpaikalla on käytettävissä opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteiden mukaisen koulutuksen järjestämisen kannalta riittävästi tuotanto- ja palvelutoimintaa, tarpeellinen työvälineistö sekä ammattitaidoltaan, koulutukseltaan ja työkokemukseltaan pätevää henkilökuntaa, joka voidaan määrätä opiskelijan vastuulliseksi kouluttajaksi.

Koulutuksen järjestäjän tulee ilmoittaa työnantajalle ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 19 §:n mukaisesta työturvallisuusvastuusta.

17§ Menettely kurinpitoasiassa ja opiskeluoikeuden menettämistä koskevassa asiassa

Ennen opiskelijan määräaikaista erottamista oppilaitoksesta, opiskelija-asuntolasta erottamista ja kirjallisen varoituksen antamista opiskelijalle on rangaistukseen synnä oleva teko tai laiminlyönti yksilöitävä, kuultava opiskelijaa sekä hankittava tarpeellinen selvitys. Ennen opiskelijan erottamista oppilaitoksesta tai opiskelija-asuntolasta on kuultava myös opiskelijan huoltajaa.

Ennen ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 32 §:ssä tarkoitetun opiskeluoikeuden menettämistä koskevan päätöksen tekemistä on kuultava opiskelijaa ja hänen huoltajaansa sekä hankittava tarpeellinen selvitys.

Rangaistuksista ja opiskeluoikeuden menettämisestä tulee antaa kirjallinen päätös.

18§ Kurinpitomenettelyn suhde syytteen vireilläoloon ja tuomioistuimen ratkaisuun

Sinä aikana, jolloin opiskelijaa vastaan on vireillä syyte yleisessä tuomioistuimessa, ei häntä vastaan samasta syystä saa aloittaa tai jatkaa kurinpitomenettelyä.

Jos tuomioistuin on vapauttanut opiskelijan syytteestä, ei kurinpitomenettelyä saa aloittaa tai jatkaa samasta syystä muutoin kuin sellaisen menettelyn nojalla, jota ei ole katsottava rikokseksi, mutta josta voidaan rangaista kurinpidollisesti.

Jos tuomioistuin on tuominnut opiskelijan rangaistukseen, ei hänelle saa samasta syystä määrätä kurinpitorangeistusta. Opiskelija saadaan kuitenkin erottaa määräajaksi tai erottaa opiskelija-asuntolasta, jos se opiskelijan tekemän rikoksen tai siihen liittyvien seikkojen perusteella on perusteltua.

TUNTOMERKKIKAAVAKE RIKOSTILANTEESEEN**Liite 3**

Rikoksen tapahduttua kirjaa seuraavat tuntomerkit tekijästä.

Fyysiset ominaisuudet

Arvioi ikä _____ v. ja Pituus _____ cm

Rotu _____

Sukupuoli

^a Mies ^a Nainen

Vartalo

^a Hoikka ^a Tanakka ^a Lihava

Erikoistuntomerkit

^a Arvet _____ ^a Luomet _____
^a Tatuoinnit _____ ^a Muut _____

Kasvot

^a Parta ^a Ajettu ^a Viikset ^a Naamio
^a Erikoisuudet _____

Silmien väri

^a Ruskea ^a Sininen ^a Muu väri _____

Hampaat

^a Höidetut ^a Rikkinäiset ^a Ulkonevat

Hiuksien väri

^a Musta ^a Ruskea ^a Vaalea ^a Harmaa
^a Muu väri _____

Ääni ja puhe

^a Korkea ^a Matala ^a Hiljainen ^a Voimakas ^a Nopeaa ^a Huolellista ^a Selkeää
^a Hidasta ^a Kiroilevaa ^a Epäselvää

Kätisyys

Ase oli ^a oikeassa ^a vasemmassa kädessä

Vammat

Puutteet

Liikkuminen

Poistumissuunta _____

Poistumistapa

^a Jalkaisin ^a Pyörällä ^a Autolla
^a Muu väline _____

Rekisterinumero _____

Väri _____

Merkki ja malli _____

Vaatetus

^a Päähine _____ ^a Paita _____
^{*} Takki/pusero _____ ^a Solmio _____
^a Housut _____ ^a Käsineet _____
^a Jalkineet _____ ^a Sukat _____

^a Korut _____

Tuntomerkkikaavakkeen täyttäjä:

nimi _____ pvm. ____ . ____ . ____ aika _____

Liite 4**KRIISITILANTEISIIN LIITTYVIEN KIRJALLISTEN VIESTIEN MALLEJA**

Kirjemalli menehtyneen oppilaan luokkatoverin kotiin:

_____ luokka on tänään saanut surullisen tiedon, että on menehtynyt. Tämä asia koskettaa syvästi meitä kaikkia, varsinkin luokan oppilaita. Lähipäivinä käytämme paljon aikaa tapahtuneesta puhumiseen ja luokkatoverin muistamiseen. Kouluterveydenhoitaja/koulun kriisiryhmä on myös paikalla ja koulullamme järjestetään muistotuokio. Lapsille on tärkeää, että myös kotona voidaan puhua avoimesti tapahtuneesta. Annamme lisätietoja tarvittaessa.

Terveisin _____

Kirjemalli kotiin hautajaisiin osallistumisesta:

Koulumme oppilas _____ haudataan _____ päivänä _____ kuuta klo _____. Olemme vainajan perheen kanssa sopineet, että luokka osallistuu hautajaisiin. Osallistuminen on vapaaehtoista. Kaikkien läsnäolo on kuitenkin toivottavaa. Osallistumisella on merkitystä surun käsittelyssä. Koulun rehtori, luokanopettaja ja _____ osallistuvat tilaisuuteen. Lapsille on tärkeää, että mukana on joku omainen.

Terveisin _____